

הסוכנות לעסקים
קטנים ובינוניים
משרד הכלכלה

דו"ח מצב תקופתי בנוגע לעסקים קטנים ובינוניים בישראל

www.sba.economy.gov.il

יולי 2013

הסוכנות לעסקים
קטנים ובינוניים
משרד הכלכלה

דו"ח מצב תקופתי בנוגע לעסקים קטנים ובינוניים בישראל

www.sba.economy.gov.il

יולי 2013

עורך: ד"ר ניר בן אהרון, מנהל תחום מדיניות ומחקר, הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים.
לתגובות והערות: דוא"ל: Nir.benaharon@economy.gov.il, טלפון: 02-6662393

תודה לשמחה בר אליעזר, לאביגיל לוי ולשאר חברי צוות האגף לעסקים וכלכלה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שסיפקו לנו את הנתונים הסטטיסטיים וסייעו לנו בניווט הדרך במפגשים ובהתכתבויות רבות.

דבר שר הכלכלה

חבריי, בעלי העסקים הקטנים והבינוניים - אתם הגיבורים של כלכלת ישראל. אתם שיזמתם, הזעתם והקמתם עסק, נושאים את מדינת ישראל על כתפכם ביצירת מקומות עבודה ומייצרים הכנסה למדינה. על כך - **תודה**.

התפקיד הראשון שלנו כממשלה הוא לא להפריע לכם. היום, לצערי, הממשלה מציבה אין-ספור מכשולים ביורוקרטיים שמקשים עליכם לעשות את העבודה שלכם. אנחנו נפעל ככל יכולתנו לצמצם את ההפרעות ולסייע לכם - באשראי, בהכשרות ובכל דרך נוספת. ברור לנו כי הצמיחה של העסקים הקטנים והבינוניים מהווה מנוע מרכזי לצמיחת המשק כולו, לצמצום פערים, ליצירת הזדמנויות ולהגברת התחרותיות. ההצלחה שלכם היא ההצלחה שלנו.

נפתלי בנט

דבר מנהל הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים

עיקרון "חשוב קטן תחילה" (Think small first) קובע שקובעי המדיניות צריכים לראות לנגד עיניהם את העסק הקטן. האם הוא יכול לעמוד במוטל עליו, והאם הוא נהנה מתחרות חופשית? "חשוב קטן" אומר בעצם: "חשוב גדול, חשוב רחב" על השלכותיה של כל החלטה שמתקבלת, כי עסקים קטנים ובינוניים הם לבה הפועם של הכלכלה הישראלית. הערך המוסף של עסקים קטנים ובינוניים, נוסף על תרומתם הגדולה לתוצר הלאומי, נמדד גם ביצירת מקומות עבודה בכל הארץ ועבור כל המגזרים, בצמצום פערים חברתיים ובמתן אפשרות לפרנסה בכבוד.

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה היא כאן כדי לגרום לכל הגורמים המשפיעים במשק לחשוב "בגדול" ולחשוב על הקטן תחילה: הממשלה, המחוקק, הבנקים, נותני האשראי. מאז הקמתה היא פועלת להסרת חסמים המקשים על עסקים קטנים ובינוניים לעשות את מה שהם יודעים לעשות, ובד בבד היא מפתחת כלים שיסייעו להם למצות את הפוטנציאל העסקי ולצמוח.

מאז תחילת הפעילות שלנו עברנו כברת דרך ארוכה וקשה, ואת פירותיה אנחנו מתחילים לראות. שפת העסקים הקטנים והבינוניים נשמעת בכל מקום: במשרדי ממשלה, בוועדות הכנסת, ברשויות הרגולציה, במערכת הבנקאית, אך עדיין עבודה רבה לפנינו. הכנסת הקודמת אישרה בקריאה ראשונה את הצעת החוק לעידוד עסקים קטנים ובינוניים, והכנסת הנוכחית צריכה להמשיך את תהליך החקיקה. להצעת חוק זו חשיבות רבה בנוגע לשיפור התנאים לעשיית העסקים ויזמות בישראל. היא תאפשר לבצע בחינה אמיתית של הרגולציה המוטלת על עסקים קטנים ובינוניים ותחזק את היכולת של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים להיות הקול של העסקים הקטנים והבינוניים והאוזן הקשבת עבורם.

הצעת החוק קובעת את החובה של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לדווח לממשלה על מצב העסקים הקטנים והבינוניים על מנת לאפשר לה לעצב מדיניות לאור המציאות בשטח. חוברת מידע תקופתית זו שבידיכם תציג אחת לשנה בצורה עקבית ומקיפה נתונים ומגמות על אודות מצבם של עסקים קטנים ובינוניים בישראל בהשוואה למצב בעולם.

אני מקווה כי חוברת זו תוכל לסייע לממשלה לעקוב אחר שינויים במצב העסקים הקטנים והבינוניים ולפקח אחר יישום החלטות ממשלה ומדיניות בנושא, לקדם נושאים הנוגעים למגזר העסקים הקטנים והבינוניים ולהעלותם לסדר היום הציבורי ולייצר סביבה עסקית ידידותית שתעודד הקמה, שרידות, צמיחה והתפתחות של עסקים אלו בישראל.

בברכה,
רן קוייתי

תקציר מנהלים

פעילויות הסוכנות בשנת 2012

במהלך שנה זו עסקה הסוכנות בעריכה ובקידום של הצעת חוק לעידוד פעילותם של העסקים הקטנים והבינוניים בישראל. הצעת החוק עברה בקריאה ראשונה במליאת הכנסת, ובימים אלו עתידים להתחיל דיוני ההכנה בוועדת הכלכלה לקראת קריאה שנייה ושלישית. הצעת החוק מסמיכה את הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לרכז את כלל הפעילות הממשלתית הנוגעת למגזר העסקים הקטנים והבינוניים. תפקיד זה כולל גיבוש מדיניות ממשלתית לעידוד העסקים ולהורדת חסמים ביורוקרטיים וכשלי שוק שמונעים את התפתחותם של עסקים אלו. בין השאר, תפעל הסוכנות, מכוח החוק, לתיאום בין מגזר העסקים לבין הגופים הממשלתיים, הפְּנֵטָה וגופים ציבוריים אחרים וייצוג בפניהם. היא תעשה זאת, בין השאר, על ידי בחינה של חקיקה והשפעתה על עסקים קטנים ובינוניים, איסוף נתונים וביצוע מחקרים שיסייעו לעצב מדיניות למגזר העסקים. כן תטפל הסוכנות בקבילות מציבור העסקים הקטנים והבינוניים בגין פעולות שונות של גופים ציבוריים בעניינם.

בתחום החקיקה פעלה הסוכנות ב-2012 לקידום רפורמה ממשלתית בחוק המע"מ והכנת הצעות לגיבוש מנגנוני פנסייה ודמי אבטלה והצעות לתשלום עבור ימי מילואים לעצמאים. היא גם הייתה מעורבת בדיונים שעסקו בעשרות הצעות חקיקה וייצגה בהם את זווית הראייה הציבורית של העסקים הקטנים והבינוניים.

הסוכנות פעלה בשיתוף מנהל הרכש הממשלתי לעודד רכש ממשלתי מעסקים קטנים ובינוניים. כן הייתה מעורבת ברפורמה בחוק רישוי העסקים ובמעבר למפרטי רישוי אחידים.

בתחום המידע והמחקר לעיצוב מדיניות לעסקים קטנים החלה הסוכנות כמה שיתופי פעולה עם האיחוד האירופי ועם ארגון ה-OECD לבדיקה של מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל והשוואתו למדינות אחרות. כמו כן פעלה הסוכנות לייזום מחקרים על עסקים קטנים ובינוניים בישראל במסגרת קול קורא למחקרים.

הסוכנות נתנה בשנת 2012 כ-130 אלף שעות ייעוץ לכ-6,200 יזמים ועסקים זעירים (בגודל 0-4 מועסקים) וכן קיימה כ-250 קורסים וסדנאות לכ-5,000 משתתפים. גופי השטח של הסוכנות אבחנו כ-5,000 עסקים וסייעו להם להכין תכניות עסקיות. כמו כן סייעו גופי השטח של הסוכנות לכ-9,000 דורשי עבודה ומבוגרים ללמוד כיצד אפשר להקים עסק. מעל 50% מהמשתתפים דיווחו על הקמת עסק או נמצאים בתהליך הקמה של עסק. נוסף על כך, הסוכנות העניקה ל-1,180 עסקים קטנים ובינוניים (בגודל 5-100 מועסקים) ייעוץ בתקציב של כ-14 מיליון ש"ח. סך התקציב של הסוכנות לייעוץ עמד על כ-70 מיליון ש"ח בשנת 2012.

הסוכנות ומשרד האוצר מפעילים קרן למתן הלוואות בערבות מדינה לעסקים קטנים ובינוניים שהיקף האשראי בה מתוכנן לכ-4.25 מיליארד ש"ח. במהלך שנת 2012 אושרו בקרן 1,600 בקשות של עסקים להלוואות בסך 920 מיליון ש"ח. הקרן לעידוד השיווק בחו"ל, שהסוכנות מפעילה, תמכה ב-2012 בפעילות שיווקית לחו"ל של כ-250 יצואנים בסך של כ-70 מיליון ש"ח.

הסוכנות מפעילה תכניות לעידוד עיצוב תעשייתי הכוללות מתן פרס (עתיר) לעיצוב תעשייתי מוביל, וכן היא מסייעת לעסקים לבצע פרויקטים של עיצוב בתחומי המוצרים והאריזה בסך כשני מיליון ש"ח. כמו כן הסוכנות מפעילה תכנית פיילוט בחיפה לעידוד קידומה של מדיה דיגיטלית, ותמיכת הסוכנות בתכנית זו בשנת 2012 הסתכמה בכחמישה מיליון ש"ח. הסוכנות גם מפעילה תכנית לתמיכה בשיקום שווקים ומרכזי ערים באמצעות התחדשות של עסקים קטנים בהם ושיתוף פעולה של העסקים בפעילויות החדשות.

תחום נוסף שבו תמכה הסוכנות בשנת 2012 היה עידוד עסקים ויזמים ממגזר המיעוטים. הסוכנות הקימה קרן הלוואות לנשים מהמגזר שנתנה כ-800 הלוואות (מיקרו מימון). כמו כן תמכה הסוכנות בהקמת מרכזי עסקים לאוכלוסייה זו, פתחה קבוצות ייעודיות למגזר במסגרת תכנית יוזמים עסק וסייעה לעסקים מהמגזר גם באמצעות קרן השיווק לחו"ל. בתחום הנגשת מידע לעסקים קטנים ובינוניים הקימה הסוכנות ב-2012 אתר אינטרנט חדש וידידותי לשימוש. הסוכנות גם הקימה ערוץ יוטיוב והקימה ותחזקה דף פייסבוק של הסוכנות.

פעילויות הסוכנות בשנת 2013

אף כי לא אושר עדיין תקציב המדינה, והסוכנות פועלת (עד לתאריך הוצאת חוברת זו) מדי חודש על בסיס 1/12 מתקציב שנת 2012, בשנת 2013 יזמה הסוכנות פעילויות ופרויקטים חדשים רבים.

החוק לעידוד העסקים הקטנים והבינוניים קודם והגיע לדיון בוועדת הכלכלה של הכנסת. כמו כן הסוכנות מרכזת פרויקט, בשיתוף עם האיחוד האירופי, ארגון ה-OECD וקרן ה-ETF לניתוח המדיניות בישראל, בנוגע לעקרונות המדיניות המומלצים בחוק העסקים הקטנים של האיחוד האירופי (ה-SBA) במטרה לאתר תחומים לשיפור בישראל.

בנושא הרכש הממשלתי הסוכנות ומנהל הרכש הממשלתי נמצאים בשלבים הסופיים של הכנת הוראות חדשות לרכש ממשלתי מספקים קטנים ובינוניים, הוראות שאמורות להתפרסם ברבעון השלישי של 2013.

בשיתוף ארגון ה-OECD החלה הסוכנות בפרויקט לפיתוח מתודולוגיות שיאפשרו לה להעריך את כל תכניות הסיוע שלה לפי סטנדרטים בין-לאומיים מובילים במטרה לבדוק, לשפר ולייעל ללא הרף את יכולת ההשפעה של הסוכנות ביחס לתקציבה. הסוכנות גם מממנת ומלווה חמש קבוצות מחקר שמבצעות עבורה מחקרים בתחומים מרכזיים של פעילות של עסקים קטנים, וכן היא מבצעת כמה סקרי עסקים להערכת מצב העסקים בישראל.

הסוכנות הכינה מערך לפעילות עסקים בזמן חירום עקב אירועים ביטחוניים או אירוע של רעידת אדמה.

בתחום פעילות השטח פרסמה הסוכנות את השלב השני במכרז להקמת מערך מוקדי שטח חדשים.

ב-2013 הסוכנות פועלת להקמת קרן פרייבט אקוויטי לעסקים בינוניים, מגבשת קרן הלוואות/מענקים למגזר הבדואי בנגב וממשיכה לתמוך בקרן המדיה החדשה.

סקר על מצב העסקים בישראל בשנת 2013

21% מהעסקים שנבדקו בסקר, דיווחו על ירידה במספר המועסקים בהם. זו עלייה של כ-5% במספר העסקים שמדווחים על ירידה במספר המועסקים לעומת בדיקה דומה שנערכה ב-2011. בשעה שבענף השירותים היו יותר עסקים שדיווחו על עלייה במחזור העסקים. ירידה זו הייתה חזקה במיוחד בענף התעשייה, שבו 42% מהעסקים דיווחו על ירידה ורק 27% דיווחו על עלייה במחזור העסקים. עסקים שנשאלו על קשיים ועל חסמים בפעילותם, דיווחו בעיקר על קשיים הנובעים מתחרות ועל קשיים עקב עומס ביורוקרטי. בעוד תחרות עשויה לסייע להתייעלות ולפריון במגזר העסקי, הרי עומס ביורוקרטי עלול להקטין את היעילות ואת הפריון, ויש לבחון היטב את נחיצותו.

ממוצע ימי האשראי של עסקים הוא כ-60-80 ימי אשראי, אולם לעתים הוא גם מגיע לטווח של 90-100 ימים. המצב של העסקים הזעירים בהקשר זה גרוע יותר מהמצב של העסקים הבינוניים מכיוון שנמצא בסקר שממוצע ימי האשראי שהעסקים שלהם מוכנים לתת להם קטן באופן משמעותי ממספר ימי האשראי שהעסקים הזעירים מסוגלים לקבל מהלקוחות שלהם. העסקים הללו נמצאים אפוא בהפסדי אשראי. לעומת זאת, נמצא שהעסקים הבינוניים מקבלים מהעסקים שלהם יותר ימי אשראי ממספר ימי האשראי שהם נותנים ללקוחות שלהם, ולכן מצבם טוב יותר מבחינה זו.

ניתוח תמונת מצב של העסקים הקטנים והבינוניים בישראל

בשנת 2011 היו רשומים בישראל 493 אלף עסקים, כמחציתם עסקים עצמאיים שאינם מעסיקים שכירים. כשליש מהעסקים הם עסקים זעירים בגודל 1-4 מועסקים. עסקים קטנים ובינוניים עד גודל של 100 מועסקים מהווים 99.3% מהעסקים בישראל. הם מעסיקים כ-55% מכלל המועסקים, והפדיון שלהם, בדומה לערך המוסף שלהם, הוא כ-45%. פריון העבודה של העסקים הקטנים והבינוניים נמוך באופן משמעותי מפריון העבודה של העסקים הגדולים. בולט לרעה פריון העבודה הנמוך בעסקים קטנים-בינוניים המעסיקים 11-25 מועסקים. ההבדלים בפריון העבודה חריפים בעיקר בענפים מוטי ההון.

יש בישראל כ-63 אלף עוסקים פטורים ממע"מ המהווים כ-12% מכלל העסקים במדינה. עסקים אלו אינם נכללים במניין 493 אלף העסקים המופיעים בסטטיסטיקות הרגילות כמצוין לעיל.

התשוואה לבנקים המתקבלת על אשראי לעסקים קטנים ובינוניים גבוהה משמעותית מהתשוואה המתקבלת על אשראי לעסקים בינוניים או גדולים. פער זה אינו נובע מהבדלים בסיכון בין עסקים קטנים לגדולים אלא, כנראה, מסיבות מבניות או מסיבות הנוגעות למערכת הבנקאות במדינה.

תוכן העניינים

11	הקדמה לחוברת	
13	חלק א': עיקרי פעילות הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים	
14	1 המדיניות המוצהרת	
15	2 פעילויות שנעשו בשנה האחרונה (2012)	
15	2.1 פעילויות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה	
19	2.2 פעילויות הסוכנות בנושא סיוע בהתמודדות עם חסמים	
24	2.3 פעילויות שנעשו בתחום הנגשת מידע	
25	3 פעילויות עיקריות מתוכננות לשנת 2013	
25	3.1 פעילויות בתחום החקיקה	
26	3.2 פעילויות בתחום המדיניות	
26	3.3 פעילויות בתחום הייצוג המקומי והבין-לאומי	
27	3.4 ביצוע מחקרים וסקרים	
27	3.5 פעילויות בתחום ההתייעלות ושיפור הפעילויות	
27	3.6 פעילויות בתחום המטה	
28	3.7 פעילויות בתחום מוקדי השטח	
28	3.8 פעילויות בתחום המימון	
29	3.9 פעילויות בתחום ההנגשה	

31.....	חלק ב': מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל
32.....	4 סקר על מצב עסקים קטנים ובינוניים בישראל (2013)
32.....	4.1 שינויים במספר המועסקים בשנת 2013 בהשוואה לשנת 2011
32.....	4.2 שינויים במספר המועסקים בפילוח לפי מספר מועסקים בעסק
33.....	4.3 שינויים במספר המועסקים מול שינוי בהיקף המחזור השנתי
33.....	4.4 שינויים במחזור העסקי לפי תחום פעילות עיקרי
34.....	4.5 כוונות סגירה
34.....	4.6 קשיים של עסקים בפילוח לפי מספר מועסקים
35.....	4.7 ממוצע ימי אשראי שוטף
	4.8 מגמות בהיקף של יכולת הגיוס של אשראי מהבנק בפילוח
36.....	לגודל עסק לפי טווח הכנסות שנתי
37.....	4.9 השתתפות במכרזים - רכש ציבורי
37.....	4.10 שיעור המחזור העסקי המסתמך על זכייה במכרזים ציבוריים
37.....	4.11 סיכום ומסקנות
39.....	5 ניתוח תמונת מצב של העסקים הקטנים והבינוניים בישראל (2008-2012)
39.....	5.1 עסקים, מועסקים ופדיון של עסקים קטנים ובינוניים
41.....	5.2 ריכוזיות בענפי הכלכלה
43.....	5.3 התפלגות פיריון העבודה לפי קבוצות גודל
44.....	5.4 מאפייני מגזר העצמאים
46.....	5.5 דינמיות של עסקים - מעבר בין קבוצות גודל
47.....	5.6 עוסקים פטורים בענפי המשק
49.....	5.7 אשראי
51.....	5.8 סיכום ומסקנות

הקדמה לחוברת

דו"ח זה מחולק לשני חלקים עיקריים: חלק א מציג את עיקרי פעילותה של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בשנה האחרונה, וחלק ב מציג תמונת מצב עדכנית על העסקים הקטנים והבינוניים בישראל. חלק א כולל הצגת המדיניות המוצהרת של הסוכנות וכן פעולות עיקריות שביצעה הסוכנות בשנת 2012 בתחום הייצוג של העסקים הקטנים והבינוניים, החקיקה והרגולציה, בהתמודדות עם הסרת חסמים וכן בתחום של הנגשת המידע. חלק א מסתיים בהצגת פעילות מתוכננת לשנת 2013 וכולל, בין השאר, פרטים על פעילויות מתוכננות בתחום הייצוג והחקיקה, מחקר וסקרים, עבודת מטה, מוקדי השטח ומימון.

חלק ב מתחלק לשני חלקים. הפרק הראשון של חלק זה מתאר תוצאות של סקר שביצעה הסוכנות על עסקים קטנים ובינוניים באפריל 2013. ממצאי הסקר מציגים שינויים במספר המועסקים, במחזור העסקי ובקשיים וחסמים שהעסקים הללו נתקלים בהם. רוב הממצאים מוצגים בפילוח לפי קבוצות גודל של עסקים. נוסף על כך הסקר מציג נתונים לגבי ממוצע ימי אשראי שוטף ומגמות בנוגע להיקף יכולת הגיוס של אשראי. לבסוף הסקר מציג נתונים על השתתפות עסקים קטנים ובינוניים ברכש ממשלתי. ממצאי הסקר מצביעים, בין השאר, על גידול של כ-5% בעסקים שמדווחים על ירידה במספר המועסקים, על תהליכי קיטוב (עסקים קטנים הופכים לקטנים יותר, בינוניים הופכים לגדולים יותר) ועל ירידה בהיקף המועסקים והמחזור בעסקים התעשייתיים.

הפרק השני, בחלק זה של הדו"ח, מציג ניתוח של תמונת מצב של העסקים הקטנים והבינוניים בישראל, ובו נתונים סטטיסטיים שאספה ועיבדה הסוכנות. בפרק זה מוצגים אינדיקטורים שונים: מספר עסקים ומועסקים, פדיון ותרומה לתוצר על-פי התפלגות העסקים בכלכלה הישראלית לפי קבוצות גודל. לאחר מכן מוצגת הריכוזיות היחסית בענפים מוטי הון לעומת ענפים מוטי כוח אדם באמצעות התפלגות הפדיון והערך המוסף. כמו כן מוצגים נתונים על פדיון העבודה בקבוצות גודל של עסקים. לבסוף מוצגים נתונים על אודות אוכלוסיית העצמאים ונתונים על אודות מגמות גידול/קיטון של עסקים לפי קבוצות גודל. הממצאים מצביעים, בין השאר, על פערים גדולים בפדיון בין עסקים גדולים לקטנים, בעיקר בענפים מוטי הון. הממצאים בתחום האשראי מצביעים על רווחים גדולים של המגזר הבנקאי מעסקים קטנים, רווחים הגדולים באופן משמעותי לעומת סיכון האשראי הקיים במגזר זה.

חלק א'
עיקרי פעילות הסוכנות
לעסקים קטנים ובינוניים

1. המדיניות המוצהרת

כחלק מהגדרת המדיניות שלה ניסחה הסוכנות את החזון, את מטרות-העל ואת הצהרת הכוונות שלה.

חזון

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה תפעל למימוש היכולות הכלכליות והחברתיות הטמונות במגזר העסקים הקטנים והבינוניים במטרה להגדיל את תרומת העסקים הקטנים והבינוניים לתוצר בישראל וכן לסייע להקטנת הריכוזיות במשק. לשם כך הסוכנות תסייע להקמה של עסקים חדשים וכן תסייע לעסקים קיימים לשפר את הפריזון, את היעילות ואת כושר התחרות שלהם.

מטרות-על

הסוכנות תשאף להגדיל את הביצועים של מגזר העסקים הקטנים והבינוניים בישראל לרמה העולה על הממוצע הקיים במדינות ה-OECD מהבחינות האלה:

- ◀ פריזון
- ◀ שיעור התרומה לתוצר
- ◀ שיעור התרומה לתעסוקה

הצהרת כוונות

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מבקשת ליצור סביבה עסקית שתקטין חסמים המקשים באופן לא פרופורציונלי על פעילות העסקים הקטנים והבינוניים ותאפשר להם לשפר את יכולותיהם. לצורך כך הסוכנות תפעל להבטיח כי האינטרסים של העסקים הקטנים והבינוניים מובאים בחשבון בהתוויות המדיניות הכלכלית של ממשלת ישראל, בקביעת מדיניות וכללים רגולטוריים. בד בבד תפעל הסוכנות לפתח כלי תמיכה חדשים ויעילים לחיזוק היכולות של העסקים הקטנים והבינוניים לנהל, לחדש ולהתייעל בפעולתם. על בסיס הצהרת כוונות זו הסוכנות ממקדת את פעילותה בשני קהלי מטרה - משרדי הממשלה והגופים הציבוריים מחד גיסא ומגזר העסקים הקטנים והבינוניים, לרבות יזמים, מאידך גיסא.

לשם מימוש כוונות אלו הסוכנות התוותה תשעה עקרונות פעילות, ואלו הם:

- ◀ **מקצועיות** - ריכוז הידע המקצועי הרלוונטי לשם יצירת מוניטין של גוף מקצועי מוביל בתחום ה-SME.
- ◀ **"להקשיב לעסקים"** - מיסוד גופים ופורומים שבהם העסקים יכולים להשמיע את עמדתם, להשמיע את תלונותיהם ולוודא כי עמדתם טובא בחשבון בהתוויית חוקים, תקנות וצעדי מדיניות.
- ◀ **"יד על הדופק"** - הקמת מערכת מידע שתאפשר לקבוע נתוני יסוד לקבלת תמונת מצב של העסקים הקטנים והבינוניים ומעקב שוטף אחר שינויים החלים בהם.
- ◀ **קידום רפורמות** - קידום רפורמות ממשלתיות שנועדו להתגבר על הכשלים המרכזיים שעמם העסקים הקטנים והבינוניים מתמודדים, לרבות מיסוי ישיר ועקיף, הקמת רשת ביטחון לעצמאים, מדיניות הפיקוח על הבנקים, שיפור הנגישות לרכש ממשלתי ונושאים נוספים.
- ◀ **עומס ביורוקרטי** - הקטנת העומס הביורוקרטי על העסקים הן באמצעות ריכוז והנגשה לרמת השטח של כלל המידע הרגולטיבי הנדרש להקמה ולתפעול עסק והן באמצעות מעורבות ברפורמות לשיפור היכולת של העסקים לקבל את כלל הרישיונות הנדרשים.

- ◀ **כלי סיוע ממשלתי** - תכנון והפעלה של כלי סיוע ממשלתי המיועדים להתגבר על כשלי השוק של העסקים, כפי שתוארו לעיל, תוך הדגשת שיפור הנגישות לאשראי שוטף ואף לאשראי להשקעה ושיפור הנגישות לידע ניהולי מקצועי ופיננסי באמצעות ייעוץ והדרכה.
- ◀ **הערכה ושיפור** - פיתוח מתודולוגיות להערכת עלות/תועלת של כלי הסיוע שהסוכנות מפעילה ושיפור מתמיד של הכלים.
- ◀ **שיתוף פעולה** - עידוד שיתוף פעולה (מובנה או בלתי-פורמלי) בין העסקים ליצירת מסה קריטית של משאבים.
- ◀ **יזמות עסקית** - עידוד יזמות עסקית בקרב אוכלוסיות מיוחדות או מוחלשות, כגון חרדים, מיעוטים, עולים חדשים, אוכלוסיית הפריפריה, אוכלוסיית מובטלים וכדומה.

2. פעילויות שנעשו בשנה האחרונה (2012)

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מקיימת פעילות נרחבת לקידום מגזר העסקים הקטנים והבינוניים, הן על ידי קידום חקיקה ייעודית וייצוג אינטרסים של עסקים קטנים ובינוניים מול הממשלה ובתוך הממשלה והן על ידי הפעלת מערך של כלי סיוע מגוונים להתמודדות עם החסמים המקשים על עסקים אלו.

בשנת 2012 התמקדה הסוכנות ביצירת התשתית החקיקתית לפעילות הסוכנות שנועדה לרכז לידיה את הסמכויות הנדרשות לסייע לעסקים קטנים ובינוניים בישראל, כנהוג בתחום במדינות המפותחות בעולם. במסגרת זו התמקדה הסוכנות בפעולות אלה: הכנה והעברה של חוק לעידוד עסקים קטנים ובינוניים, הגדרה מחדש של הוראות ותקנות המהוות בסיס לכלי הסיוע וכן קיום הליכי מכרזים לשיפור מערך השירות באמצעות מוקדי השטח במטרה לשפר את איכות השירות שניתן לעסקים הקטנים והבינוניים הזקוקים לסיוע תוך העלאת המודעות לנושא ויצירה של מערך הנגשה לשירותים אלו.

להלן ריכוז של עיקרי פעילויות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה, בתחום כלי הסיוע ותכניות הסיוע וכן בתחום ההנגשה שנעשו בשנת 2012.

2.1 פעילויות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה

2.1.1 הצעת חוק לעידוד פעילותם של העסקים הקטנים והבינוניים (התשע"ב - 2012)

לקראת סיום מושב הקיץ של הכנסת (יולי 2012) הוגשה הצעת חוק לעיגון ההכרה הממשלתית בחשיבות העסקים הקטנים והבינוניים ולהסדרת מעמד הסוכנות כאמונה על עידוד פעילותם של עסקים קטנים ובינוניים בישראל. מטרת החוק היא לעודד ולפתח את מגזר העסקים הקטנים והבינוניים על מנת לייצר צמיחה כלכלית מוגברת במשק הישראלי ולייצר מקומות עבודה חדשים.

לצורך מימוש מטרות אלו הצעת החוק מקנה לסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בישראל תפקידים וסמכויות אשר יאפשרו לה ליישם את מדיניות הממשלה לקידום העסקים הקטנים והבינוניים בישראל.

סמכויות הסוכנות ותפקידי הסוכנות המוצעים בהצעת חוק זו מתמקדים בריכוז הפעילות הממשלתית בתחום העסקים בידי גורם ממשלתי אחד - הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים. הסוכנות תהיה אמונה על גיבוש המדיניות הממשלתית ועל תיאום בין הגופים הממשלתיים הפועלים בתחום מחד גיסא, ועל ייצוג האינטרסים של העסקים הקטנים והבינוניים בממשלה, בכנסת ומול גופים ציבוריים נוספים הרלוונטיים לנושא ופעולה לקידום מאידך גיסא.

הצעת החוק התקבלה בקריאה ראשונה בכנסת ה-18, ובכנסת הנוכחית הוחל עליה דין רציפות. בהמשך הליך החקיקה תידון הצעת החוק בוועדת הכלכלה, כהכנה לקריאה שניה ושלישית.¹

הצעת החוק מביאה בשורה חברתית כלכלית משמעותית לציבור ומהווה עליית מדרגה בשיפור מצבם של העסקים הקטנים והבינוניים בישראל.

הצעת החוק מחזקת את מעמד הסוכנות ונותנת לה כלים לשפר את האווירה העסקית עבור מגזר העסקים הקטנים והבינוניים באמצעות טיפול בנושא הרגולציה על עסקים קטנים ובינוניים וכן ריכוז של פעילות הסיוע הממשלתית במטרה לייעל ולפתח פעילות זו.

הצעת החוק מתייחסת לנושאי ליבה הנוגעים לטיפול הממשלתי בעסקים הקטנים והבינוניים ונותנת מענה לחסמים מרכזיים בתחום.

לדוגמה הצעת החוק קובעת כי הסוכנות:

- ◀ תתאם בין משרדי ממשלה, רשויות וגופים נוספים שפועלים לפיתוח ולעידוד מגזר העסקים הקטנים והבינוניים.
- ◀ תהא אחראית לבחינת הרגולציה הממשלתית הנוגעת לעסקים קטנים ובינוניים.
- ◀ תייצג את האינטרסים של עסקים קטנים ובינוניים בפני כל גורם ציבורי, ממשלתי ופרטי.
- ◀ תשמש כנציבות פניות עבור העסקים בגין פעולות של גופים ציבוריים.
- ◀ תטפל בחסמים שעולים מן השטח על ידי העסקים עצמם או נציגיהם.
- ◀ תוכל ליזום חקיקה ולתכנן מדיניות ארוכת טווח בתחום.
- ◀ תייצר מסד נתונים מקיף ופומבי על אודות עסקים קטנים ובינוניים שיספק לממשלה ולכנסת מידע על מצבם.
- ◀ תאסוף מידע על אודות עסקים קטנים מכל הגורמים הציבוריים.

2.1.2 קידום רפורמות ממשלתיות - שינוי חוק המע"מ

בהתאם להחלטת ממשלה 3409 מיום 3 ביולי 2011, הסוכנות הגיעה לסיכום עם רשות המסים, ולפיו עסקים קטנים בתחום הייצור יוכלו לדווח למע"מ רק עם קבלת התמורה (מע"מ על בסיס מזומן). מדובר במהפכה של ממש בתחום המיסוי לעסקים קטנים, שכן עד כה האפשרות לדווח למע"מ ולמעשה לשלם אותו בעת קבלת התמורה על העסקה ניתנה אך ורק לעסקים קטנים בתחום השירותים.

העסקים שרשאים לדווח למע"מ על בסיס מזומן:

- ◀ עסקים נותני שירותים - עם מחזור עסקי של עד 15 מיליון ₪
- ◀ עסקים יצרניים - עם מחזור עסקים של עד 1.95 מיליון ₪

בהתאם להסדר החדש, בתום עסקה למתן שירות או לאספקת מוצר, העסק מנפיק חשבונית עסקה עבור הלקוח, ובה מפורט הסכום שעל הלקוח לשלם תמורת השירות או המוצר. רק לאחר קבלת התשלום עבור השירות/המוצר העסק מנפיק חשבונית מס ומדווח למע"מ.

¹ <http://www.knesset.gov.il/Laws/Data/BillGovernment/721/721.pdf>

שינוי מהותי נוסף בתיקון החוק **אוסר על לקוחות לדרוש חשבונית מס מעסק**, הזכאי לשלם מע"מ על בסיס מזומן. דרישה כזו נחשבת למעשה **לעבירה על החוק**. שינוי זה מאפשר לעסקים הקטנים לממש את זכותם לדווח למע"מ על בסיס מזומן (רק לאחר קבלת הכסף) מבלי להיאלץ להתמודד עם לחצים מצד לקוחות גדולים הדורשים חשבונית מס לצורכיהם.

הסוכנות אף יצאה במהלך שנת 2012 בקמפיין שיווקי נרחב בעניין זה (ראו "פעילויות שנעשו בתחום הנגשת המידע") על מנת להעלות את המודעות של העסקים לזכויותיהם.

2.1.3 פנסיה, דמי אבטלה ותשלום עבור ימי מילואים לעצמאים

הסוכנות מנהלת מגעים עם נציגי המוסד לביטוח לאומי ומשרד האוצר להגברת הביטחון הסוציאלי של העובדים העצמאים במשק במקומות שבהם קיים כשל בתנאים הסוציאליים של העובדים העצמאים לעומת השכירים. הסוכנות פועלת בשני מסלולים מקבילים: מסלול אחד מול המוסד לביטוח לאומי כדי להסדיר את תשלומי העצמאים לביטוח אבטלה על מנת להיות זכאים בעת הצורך לתשלום דמי אבטלה בדומה לשכירים; במסלול נוסף יש פעולה להסדרת חיסכון ארוך טווח לעצמאים, שיצטרף לחיסכון הפנסיוני וינוצל במקרי חירום שבהם העסק נאלץ להיסגר.

נוסף על כך, **נבדקים הקשיים הכלכליים הישירים שנגרמים לעסקים** עקב **יציאה של עובדים למילואים**. בדקה שעשתה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, מצאה שעסקים ועצמאים נאלצים לשאת ב"מס מילואים", מכיוון שהפיצוי שהמדינה נותנת למעסיקים אשר עובדיהם יוצאים למילואים ולעובדים העצמאים, הוא פיצוי חסר.

בין יתר הפתרונות הנבדקים לתיקון מצב זה, הסוכנות מנהלת מגעים עם המוסד לביטוח לאומי על מנת להקטין את תשלומי המעסיק לביטוח לאומי בזמן שירות המילואים של העובד.

2.1.4 עידוד רכש ציבורי מעסקים קטנים

בגלל גודלו של הרכש הממשלתי מנגנוני הרכש מיועדים בעיקר לחברות גדולות, גם בשעה שהשירותים והמוצרים מסופקים על ידי עסקים קטנים בקבלנות משנה. בדרך זו הממשלה, והציבור כולו, משלמים את דמי התיווך שהעסקים הגדולים לוקחים. עבודה ישירה של המגזר הציבורי מול עסקים קטנים הייתה יכולה לחסוך חלק משמעותי מעלות זו. מצב דומה מתרחש גם ברכש הציבורי של חברות ממשלתיות, של השלטון המקומי ושל תאגידים ציבוריים.

בהתאם להחלטת הממשלה 3409 מיום 3 ביולי 2011, הסוכנות פועלת מול מנהל הרכש הממשלתי לתיקון עיוותים ולהסרת החסמים הקיימים בפני עסקים קטנים ובינוניים בכניסה לעבודה עם הרכש הממשלתי, וכן היא פועלת להסדרת מנגנון מעקב אחר היקף הרכש הממשלתי מעסקים אלו.

כמו כן בעקבות הסמכות שניתנה לסוכנות במסגרת החלטת ממשלה זו, הסוכנות בוחנת תלונות ספציפיות על מכרזים שהממשלה מפרסמת כדי לוודא שאינם מונעים השתתפות עסקים קטנים ובינוניים מסיבות שאינן מוצדקות.

2.1.5 פעילויות בתחום המחקר והמדיניות

במהלך 2012 כחלק מארגון מחדש בסוכנות הוקמה יחידת מחקר, מדיניות וחקיקה שתפקידה לפעול באופן מעמיק ונרחב בתחום אסדרת הסביבה העסקית ה-SME. במסגרת תפקידה זה היחידה יוזמת ומנהלת קשרי גומלין עם כל הגורמים הממשלתיים, הציבוריים, העסקיים והבין-לאומיים ועם גורמי החקיקה בתחום של הסרת חסמים ל-SME. כמו כן, היחידה

עוסקת בייצוג העסקים, אחראית לטיפול בתלונות העסקים על צעדי מדיניות, פיקוח ואכיפה בלתי-מידתיים, מפעילה כלי מחקר ומנהלת קשרים וידע בתחום ה-SME בישראל ובחו"ל.

בשנת 2012 עסקה היחידה בנושאים האלה:

- ◀ קידום רפורמות ממשלתיות בתחום העסקים הקטנים והבינוניים: צמיחה ירוקה, עסקים ומילואים, שינוי חוק המע"מ, פנסיה ואבטלה לעצמאים, רגולציה על עסקים, רישוי עסקים ורכש ציבורי;
- ◀ Advocacy - ייצוג האינטרסים של העסקים הקטנים והבינוניים בעשרות פגישות שנערכו בנושא בחינת השפעתה של חקיקה קיימת ומתוכננת על מצבם, בתיאום עם משרדי הממשלה, עם הכנסת ועם גופים ציבוריים רלוונטיים;
- ◀ מעקב שוטף אחר מצבם של העסקים הקטנים והבינוניים בישראל והכנת דו"חות של תמונת מצב על קשיים ועל חסמים במגזר העסקים;
- ◀ בדיקת עשרות קבילות של עסקים מול משרדי הממשלה וגופים שלטוניים;
- ◀ הסדרת פרסום נתונים פומביים רשמיים על מצב העסקים הקטנים והבינוניים באתר האינטרנט של הסוכנות;
- ◀ ניהול מחקרים במוסדות מחקר מקומיים והכנת נתונים לשתי סקירות בין-לאומיות (מימון והשתתפות בשווקים גלובליים);
- ◀ ביצוע סקר על קשיי העסקים בעקבות מבצע "עמוד ענן";
- ◀ מיפוי והכנת תכנית ליישום החלטות ממשלה ודו"חות ציבוריים קיימים העוסקים בתחום העסקים הקטנים והבינוניים.

2.1.6 פעילויות בתחום קשרים בין-לאומיים

הצטרפות ישראל לארגון לפיתוח ושיתוף פעולה כלכלי של המדינות המפותחות, ה-OECD, נתפסת הן בציבור הרחב והן במשרדי הממשלה כשינוי מהותי וכאות להצטרפות ישראל לעולם המפותח. לקשר עם ארגון ה-OECD חשיבות גבוהה בנוגע ליכולת ללמוד מניסיון המדינות האחרות על ארגון וקידום אינטרסים ועל יצירת סביבה עסקית אוהדת לפעילות של עסקים קטנים ובינוניים. הסוכנות כמייצגת מגזר זה בישראל פועלת למיסוד ולחיזוק הקשר בינה לבין ארגון ה-OECD באמצעות יחידת המחקר, מדיניות וחקיקה.

במהלך 2012 מיסדה הסוכנות את הקשר עם ה-OECD ועם קבוצת העבודה של העסקים הקטנים והבינוניים בארגון, לרבות השתתפות פעילה במפגשי הקבוצה ומילוי שני סקרים להשוואה בין ישראל ובין מדינות ה-OECD בנושא מימון ובנושא שיווק בין-לאומי. כמו כן היא סיכמה עם ה-OECD על ביצוע שני פרויקטים משותפים מיוחדים שבהם מומחים של ה-OECD יסייעו לסוכנות להטמיע מתודולוגיות עבודה ומדיניות לעסקים קטנים ובינוניים ויקדמו התקשרות לקיום סדנה בהנחיה של מומחי ה-OECD להערכת תכניות התמיכה של ישראל בעסקים קטנים ובינוניים.

במהלך 2012 נקטה הסוכנות לעסקים קטנים כמה פעולות למיסוד הקשר בינה לבין האיחוד האירופי:

- ◀ השתתפות פעילה בקבוצת העבודה של האיחוד האירופי ומדינות דרום- מזרח הים התיכון בנושא עסקים קטנים ובינוניים;
- ◀ היערכות להכנת מדדים על בסיס עקרונות של "חוק העסקים הקטנים האירופי" (Small Business Act-SBA)² ולביצוע פרויקט השוואה על בסיס המדדים בין מדינות דרום-מזרח הים התיכון;

2. ביולי 2008 ניסחה הנציבות האירופית את "חוק העסקים הקטנים" (Small Business Act- SBA), שמטרתו להדגיש את חשיבותו של המגזר לכלכלת האיחוד האירופי ולקבוע לגביו מדיניות מקיפה ואחידה.

- ◀ הכנת שתי הצעות לקבלת מימון מהאיחוד האירופי לפעילות של מומחי האיחוד בישראל: (1) העברת יום עיון על ה-SBA², (2) ארגון של משלחת מומחים של האיחוד שילוו וייעצו לנו בביצוע הערכות של תכניות התמיכה של הסוכנות בעסקים קטנים ובינוניים;
- ◀ ביצוע שתי סקירות על פעילויות בין-לאומיות לאתר האינטרנט של הסוכנות (בנוגע לחוק ה-SBA האירופי ועל השפעת הרגולציה על עסקים קטנים ובינוניים).

2.2 פעילויות הסוכנות בנושא סיוע בהתמודדות עם חסמים

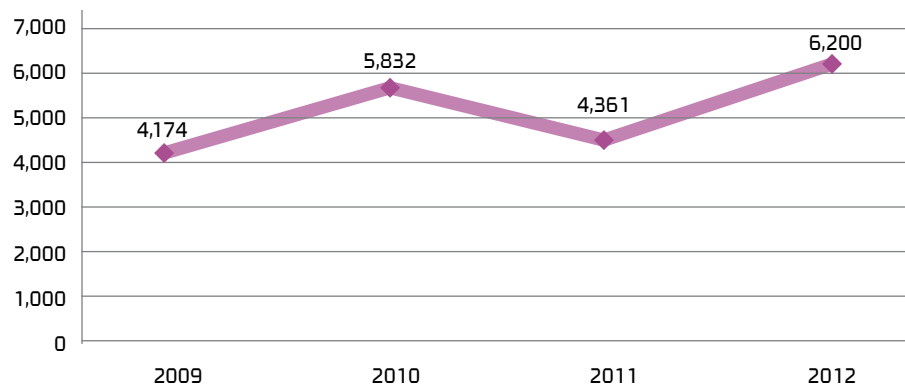
הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים פועלת כדי לקדם תכניות סיוע חדשות, אשר אמורות לשפר את מצבם של עסקים קיימים ויזמים חדשים, לצד המשך הפעלה של תכניות וכלי סיוע קיימים תוך שיפורם ועדכוןם לפי הצורך. הסוכנות מפעילה כיום מערך שלם של כלי סיוע בתחום הייעוץ והמימון לעסקים. כלים אלה מופעלים הן ישירות באמצעות מטה הסוכנות בירושלים והן באמצעות 25 מוקדי השטח של הסוכנות הפזורים ברחבי הארץ (כל מוקד שטח אחראי לפעילות באזור מוגדר).

2.2.1 פעילויות באמצעות מוקדי השטח של הסוכנות

בעלי עסקים קטנים ובינוניים וכן יזמים יכולים לפנות למוקדי השטח לקבלת שירותים מגוונים, כגון: מידע והכוונה, ייעוץ מקצועי וליזוי של העסק, הכנת תכניות עסקיות, הפניה למקורות מימון, ייעוץ עסקי, השתתפות בקורסים, בסדנאות ובימי עיון. הסוכנות גם מפעילה, באמצעות מוקדי השטח, תכניות מיוחדות, כגון תכניות המיועדות לדורשי עבודה - "יזמים עסק". להלן פירוט התכניות השונות שהסוכנות מפעילה באמצעות מוקדי השטח.

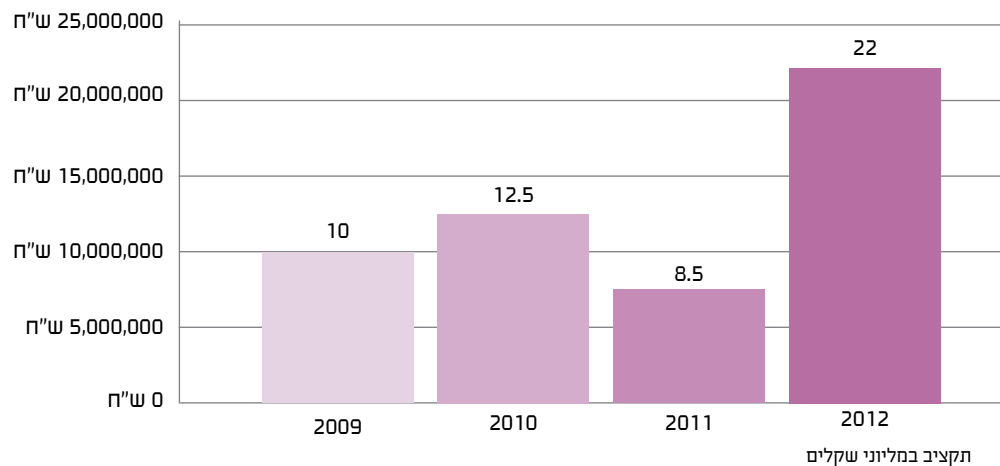
- ◀ **ייעוץ מקצועי ליזמים ולבעלי עסקים זעירים (המעסיקים עד ארבעה עובדים):** בעלי עסקים ובעלי רעיון עסקי יכולים להיעזר ביועצים מקצועיים באמצעות מוקדי השטח במגוון תחומים: ייעוץ ראשוני לקראת קבלת החלטה על פתיחת עסק, ייעוץ עסקי והכנת תכנית עסקית, ניהול השיווק, ייעוץ פיננסי, ייעוץ בתחום הארגוני, כוח אדם ועוד. אופי הייעוץ ומשכו מותאמים אישית לכל פונה בהתאם לצורכי העסק. לסוכנות יש מאגר של כ-900 יועצים בתחומים שהוזכרו לעיל. כ-511 יועצים פעילים נתנו במהלך 2012 ייעוץ לכ-6,200 יזמים ועסקים זעירים בהיקף כולל של 130,000 שעות ייעוץ. להלן נתונים על מספר היזמים והעסקים הזעירים שקיבלו ייעוץ בין השנים 2009-2012.

איור 1: מספר העסקים הזעירים והיזמים שקיבלו ייעוץ בשנים 2009-2012

תקציב תכנית הייעוץ בשנת 2012 עמד על 22 מיליון ש"ח, פי שניים וחצי מתקציב שנת 2011 לתחום זה. להלן תקציב תכנית הייעוץ לעסקים זעירים ויזמים בין השנים 2009-2012 (איור 2).

◀ **איור 2: תקציב תכנית הייעוץ לעסקים זעירים ויזמים בשנים 2009-2012**

◀ **הדרכה:** מוקדי השטח מציעים מגוון קורסים וסדנאות המותאמים במיוחד לעסקים קטנים ובינוניים ויזמים. בין הנושאים הנלמדים: הקמת עסק וניהולו, שיווק, קורס ליצואנים קטנים ומתחילים, מחשוב ואינטרנט, סחר אלקטרוני, קורס לעידוד יזמות נשים, קורסים לעולים חדשים ועוד. כמו כן לרשות הפונים עומד מגוון של חוברות הדרכה בנושאים שונים: שיווק, דיני עבודה, הקמת מסגרות חינוך פרטיות לגיל הרך, מילונים עסקיים בשפות שונות, חוברות המרכזות טיפים חיוניים ושימושיים, מדריכים ליזם בתחומים שונים ועוד. באזורים רבים גם פועלים מועדונים עסקיים. בשנת 2012 ניתנו 250 קורסים וסדנאות לכ-5,000 משתתפים.

◀ **הכנת תכניות עסקיות ("אפיקי מימון"):** יועצים מקצועיים מתמחים מטעם מוקדי השטח עוזרים ליזמים ולעסקים קיימים בהכנת תכנית עסקית אשר תשמש כתכנית פעולה של העסק לשנים הבאות וככלי לקבלת אשראי מהבנקים/מקרנות הלוואות. הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים משתתפת בעלות של הכנת תכניות עסקיות לעסקים הזקוקים להלוואה של עד 750 אלף ש"ח וליזמים חדשים. בשנת 2012 נעשו כ-5,000 אבחונים לעסקים ויזמים בנושא, ובעקבותיהם הוכנו תכניות עסקיות בעלות של כ-6 מיליון ש"ח. כ-60% מהמשתתפים בתכנית זו בשנת 2012 היו מקרב מגזר המיעוטים, ו-30% מהמשתתפים היו בגילאי 45+.

◀ **הפניה למקורות מימון:** ניתן להסתייע במוקד השטח בתהליך הפנייה להשגת מימון מאחת הקרנות המיועדות לעסקים קטנים ובינוניים או בפנייה למסגרות מימון אחרות ולבנקים. הקרנות העיקריות הן הקרן לעסקים קטנים ובינוניים בערבות מדינה וכן הקרן לעידוד השיווק המיועדת להקל על יצואנים קטנים.

◀ **מידע והכוונה:** נוסף על שימוש במאגרי מידע המצויים במוקדי השטח ועומדים לרשות הפונים, מרכז בהם מידע רב על כלים רלוונטיים שגורמים אחרים מפעילים לטובת יזמים ובעלי עסקים קטנים ובינוניים: פרויקטים חדשים של משרד הכלכלה, שירותי מכון היצוא, החממות הטכנולוגיות במשרד המדען הראשי של משרד הכלכלה, תכנית "תנופה", מרכז ההשקעות של משרד הכלכלה, חממות התיירות של משרד התיירות, הקרן לעולה העצמאי של

המשרד לקליטת עלייה, פיתוח תיירות חקלאית של משרד החקלאות ועוד. מוקדי השטח מכוונים את היזמים ואת בעלי העסקים להשתמש בכלים אלו.

◀ **תכנית "יזמים עסק":** תכנית זו יצאה לדרך כפיילוט בשנת 2008 בתקצוב שנעשה במקורו לעשר קבוצות בדרום הארץ והייתה מיועדת לאוכלוסיות מיוחדות בלבד. בשל הצלחתה הגדולה של התכנית הוחלט על הרחבתה לכל הארץ. תכנית זו מסייעת ליזמים פוטנציאליים דורשי עבודה להקים עסק וליצור מקומות תעסוקה נוספים באמצעות לימוד עקרונות תאורטיים ומעשיים להקמת עסק וניהולו בדרך אפקטיבית. בשנת 2012 נפתחו כ-600 קבוצות "יזמים עסק" (כ-9,000 משתתפים) בעלות של כ-23 מיליון ₪. כ-40% ממשתפי התכנית הם דורשי עבודה וכ-20% הם גילאי 45+. במחקר הערכה שבוצע לאחר שנתיים של פעילות, נמצא כי 38% מהמשתתפים הקימו עסקים, 26% דיווחו שהם נמצאים בתהליך של הקמת עסק, 54% מהעסקים הוקמו על ידי נשים ו-58% מהעסקים הוקמו בבתים פרטיים.

עד היום פעלה הסוכנות באמצעות 25 מוקדי שטח אשר רובם מאוגדים כעמותות. הקמה של מערך מוקדי השטח הקיים החלה בתחילת שנות התשעים על ידי הסוכנות היהודית והגוינט, בשיתוף הרשויות המקומיות. מוקדי השטח הקיימים הוקמו, כאמור, כעמותות ללא כוונת רווח. עד הקמת הסוכנות רוכזה פעילותם ותוקצבה בעיקר על ידי הרשות לעסקים קטנים, שהייתה מלכ"ר עצמאי. כיום פעילותם מרוכזת בידי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה.

במצב הנוכחי כל מוקד שטח קיים הוא תאגיד עצמאי שאגדת התקשרה הסוכנות. לפיכך כל מוקד שטח מספק שירותים גם באופן עצמאי, בין השאר בשיתוף פעולה עם גופים אחרים פרטיים, ממשלתיים ופילנתרופיים. עקב עצמאות זו נוצרה מערכת מפוצלת, שבה מוקדי השטח הקיימים מבצעים פעילויות שונות שאינן בהנחיית הסוכנות, הכול בהתאם לתקנון התאגיד ולהחלטותיו.

ראוי לציין כי בימים אלה הסוכנות נמצאת בעיצומו של תהליך הקמה של מערך השטח החדש שלה. מערך זה מבוסס על מוקדי שטח של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים (בעתיד ייקראו מוקדים אלה "מעוף") שייפרסו ברחבי הארץ וישמשו כתובת מרכזית אחת לבעל העסק ו/או היזם, ובה אפשר יהיה להיעזר בסל שירותים כולל שיעמוד לרשות כל פונה.

כחלק מתהליך ההקמה של המערך החדש פרסמה הסוכנות במהלך שנת 2012 את השלב הראשון במרכז להקמת מערך חדש של מוקדי שטח. **במסגרת המערך החדש מוקדי השטח יהיו נותני שירות לסוכנות באופן בלעדי, ובהתאם לסוכנות תנחה את פעילותם ותקבע להם סטנדרטים אחידים מבחינת תכנים, שירותים ומראה חיצוני.** העסקים והיזמים ייהנו מסל שירותים מורחב ומפריסה ארצית על-פי התפיסה של הנגשת כלי הסיוע "עד העסק".

סך התקציב שהעבירה הסוכנות למוקדי השטח בשנת 2011 עמד על כ-48 מיליון ₪, ובשנת 2012 הוא הגיע לכ-56 מיליון ₪.

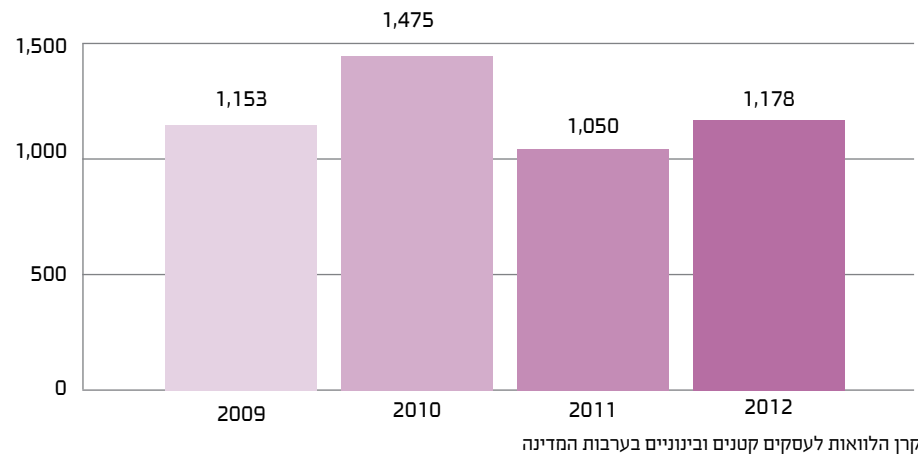
2.2.2 פעילויות סיוע שאינן נעשות באמצעות מוקדי השטח

◀ **ייעוץ לעסקים קטנים ובינוניים המעסיקים מעל חמישה עובדים**

הסוכנות מסייעת לעסקים קטנים ובינוניים להתרחב ולשפר את ביצועיהם ואת רמת רווחיותם באמצעות סיוע במימון שירותי ייעוץ הכוללים ייעוץ עסקי, הקניית כלים ניהוליים וליווי ביישומם. לשם כך התקשרה הסוכנות עם חברת סקטרנדס ייעוץ וניהול בע"מ המפעילה את שירותי הייעוץ לעסקים שנמצאו זכאים לקבלת שירותים אלו.

במהלך 2012 השתתפה הסוכנות במימון שירותי ייעוץ לכ-1,180 עסקים בתקציב כולל של כ-14 מיליון ש"ח (בשנת 2011 תוקצבו לפעילות זו 12 מיליון ש"ח).

איור 3: מספר העסקים שקיבלו שירותי ייעוץ (עסקים המעסיקים מעל חמישה עובדים)

הסוכנות פועלת באופן שוטף מול משרד האוצר להרחבת האפשרויות לקבלת הלוואה בערבות מדינה בשני ערוצי סיוע לעסקים קטנים ובינוניים: הלוואות להון חוזר לעסקים בצמיחה אשר סובלים מקשיי תזרים והלוואות סיוע להקמת עסקים קטנים חדשים או להרחבת עסקים קיימים. באפריל 2012 החלה לפעול קרן חדשה - קרן מאוחדת לעסקים קטנים ובינוניים שמחזור ההכנסות השנתי שלהם אינו עולה על 100 מיליון ש"ח. **הקרן מסייעת לעסקים קטנים ובינוניים בקבלת אשראי עסקי בתנאים נוחים לתקופה של 5 שנים. הממשלה מעמידה ערבות בשיעור של 70% ועד 85% מגובה הלוואה, בנוסף נדרשת ערבות אישית של הבעלים וביטחונות של בין 10% ל-25%, תלוי בהגדרת העסק (בהקמה/ותיק).** סך היקף האשראי שהמדינה מאפשרת לקרן עומד על כ-4.25 מיליארד ש"ח. השתתפות המדינה בקרן זו היא בשיעור 100 מיליון ש"ח תקציב ו-400 מיליון ש"ח ערבות. במהלך שנת 2012 אושרו כ-1,600 בקשות להלוואה בסך כולל של כ-920 מיליון ש"ח.

הקרן לעידוד השיווק בחו"ל

בעקבות הכרת המשרד בחשיבות השיווק לחו"ל ככלי אסטרטגי מרכזי לקידום עסקים הפעילה הסוכנות במהלך השנים האחרונות את קרן המאגדים. במסגרת הקרן ניתן סיוע לקידום השיווק לחו"ל של מוצרים קיימים לשווקים חדשים ו/או קידום השיווק לחו"ל של מוצרים חדשים לשווקים קיימים ו/או חדשים, והוא מתבצע במשותף על ידי כמה בתי עסק. במהלך 2012 המשיכו את פעילותם במסגרת הקרן 23 מאגדים הכוללים כ-150 יצואנים, שאושרה להם תמיכה בסך כולל של כ-35 מיליון ש"ח.

בשל הצורך שהתעורר לתת תמיכה גם ליצואנים בודדים, עודכנו תנאי הקרן, ושמה מעתה הוא "הקרן לעידוד השיווק". מטרתה של הקרן כיום היא סיוע ליצואנים קטנים לקדם את השיווק לחו"ל של מוצרים קיימים לשווקים חדשים ו/או מוצרים חדשים לשווקים קיימים ו/או חדשים. בסוף השנה האחרונה פרסמה הקרן במתכונתה המעודכנת מקצה לחלוקת מענקים בכמה מסלולים.

"הקרן לעידוד השיווק" מיועדת ליצואנים שמחזור העסקים שלהם אינו עולה על 100 מיליון ש. יצואנים שיזכו לתמיכת הקרן, יקבלו מענקים בשיעור של עד 50% מהוצאות השיווק שלהם (לרבות פרסום, כנסים ותערוכות, רישום פטנטים, תקנים ועוד) עד סכום של שני מיליון ש. במסגרת המקצה שפורסם לאחרונה הוגשו מעל 400 בקשות לתמיכה בסך כולל של כחצי מיליארד ש.

במהלך חודש דצמבר 2012 התכנסה ועדת הקרן, בראשות מנהל הסוכנות, לשיבתה הראשונה. בישיבה נטלו חלק נציגי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, נציגים ממשרד הכלכלה וחברי ועדה חיצוניים, ובה הוחלט אילו עסקים יקבלו סיוע.

הביקושים לתמיכה הסתכמו ביותר מפי עשרה מסך התקציב שחולק. תקציב גבוה יותר היה מאפשר מתן תמיכה לחברות רבות וראויות, בעלות פוטנציאל תרומה רב לכלכלת ישראל. הוועדה נאלצה לדחותן עקב מגבלת התקציב.

לאור הצלחת המקצה, כאמור, הסוכנות מתכננת להשיק מקצים נוספים בכפוף לקבלת תקציב ייעודי לנושא.

במהלך חודש דצמבר 2012 התקיימו שני מקצים, וסך התקציב אשר חולק במסגרתם הסתכם בכ-40 מיליון ש. במסלול מאגדי שיווק נבחרו שלושה מאגדים חדשים הכוללים כ-20 חברות, במסלול יצואן בודד אושרו 71 יצואנים, ובמסלול מאגדי תשתית בהודו-סין אושרו שני מאגדי תשתית חדשים הכוללים כ-15 חברות בסך כולל של כ-13 מיליון ש.

בסך הכול נתנה הקרן תמיכה בשנת 2012 לכ-250 חברות, וסך ההתחייבויות הפתוחות עבור חברות אלו עמד על שיא של כ-70 מיליון ש.

◀ **עידוד השימוש בעיצוב תעשייתי**

לצורך הטמעת נושא העיצוב התעשייתי בתעשייה הישראלית ייצרה הסוכנות תכניות סיוע שונות (תחרות שנתיים למוצרים מעוצבים - פרס עתיר - לעיצוב תעשייתי ישראלי, קיום ימי עיון ותערוכות עיצוב בארץ) על מנת להגביר את כושר התחרות של התעשייה המקומית מול יצרנים מחו"ל ואת הפיתוח של מוצרים חדשניים ואיכותיים. הסוכנות תמכה במהלך 2012 בשלוש פעילויות בתחום בסך כולל של כ-300 אלף ש.

כמו כן הסוכנות השיקה תכנית שעוסקת בפיתוח מוצרים עתירי עיצוב. מטרתה לעודד את השימוש בעיצוב תעשייתי בתעשייה הישראלית בפיתוח מוצרים חדשים, בשדרוג מוצרים קיימים ובפיתוח אריזות חדשות כדי להגביר את כושר התחרותיות. במהלך 2012 אושרו 12 תכניות בסך תמיכה כולל של כשני מיליון ש.

◀ **עידוד עסקים ויזמים ממגזר המיעוטים**

במסגרת מדיניות משרד הכלכלה לעידוד מגזר המיעוטים הפעילה הסוכנות מגוון כלי סיוע לעידוד מגזר זה. בין היתר, הוקמו שלוחות ייעודיות של מוקדי השטח לעידוד יזמות ועסקים קיימים במגזר, הוקמו מרכזי עסקים ייעודיים (חממות עסקיות המעניקות ליזמים מתחילים מקום פיזי לפעילות ובכלל זה סיוע וליווי עסקי צמוד), נפתחו קבוצות ייעודיות במסגרת תכנית "יזמים עסק" (כאמור, סיוע ליזמים פוטנציאליים דורשי עבודה בהקמת עסק וביצירת מקומות תעסוקה נוספים באמצעות לימוד עקרונות תאורטיים ומעשיים להקמת עסק וניהולו בדרך אפקטיבית), וניתן סיוע לעשר חברות במגזר במסגרת מקצה מיוחד של הקרן לעידוד השיווק לחו"ל ועוד.

כחלק מעידוד עסקים ויזמים במגזר הוקמה קרן הלוואות לנשים ממגזר המיעוטים המיועדת ליזמיות במגזר בדרום הארץ ובצפונה. במהלך שנת 2012 ניתנו כ-800 הלוואות (עד 20,000 ש"ח להלוואה) במסגרת קרן זו.

◀ **תכנית לתמיכה בתחומי המדיה דיגיטליים (פרויקט פיילוט - חיפה)**

על רקע הדרישה הגוברת בעולם לתכנים בתחומי המדיה דיגיטליים, קיומן של תשתיות מתקדמות, רמת יזמות גבוהה, יצירתיות מוכחת ויכולת במינוף חברות הזנק בישראל, השיקה הסוכנות תכנית סיוע חדשה שנועדה לקדם תחומי מדיה האלה: מדיה חדשה, קולנוע וטלוויזיה (להלן - מדיה דיגיטליים). התקציב בשנת 2012 הסתכם בסך של כחמישה מיליון ש"ח. הסיוע ניתן ל-11 חברות.

◀ **שיקום שווקים ומרכזי ערים**

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים פועלת לשדרוג מרכזי מסחר (ותיקים), צירי רחוב ושווקים ביישובים פריפריאליים בעלי אופי עירוני במגמה לשפר את פעילותם העסקית ולחולל שינוי כולל ביישוב. בעשורים האחרונים נשחק מעמדו של מרכז העיר כמרכז מסחרי, ואת מקומו תפסו מתחמים מסחריים (Big) וקניונים. מרבית מוקדי המסחר החדשים ממוקמים בשולי הערים, בסמוך לכבישים ראשיים ולכניסות לערים. לנדידת המסחר אל מחוץ למרכזי הערים סיבות רבות ומגוונות הקשורות, בין היתר, בהתפתחות המסחר, בשינויים בהרגלי הנסיעה, בפריסת האוכלוסייה והתעסקות, במגמות תרבותיות ועוד.

הסוכנות מעוניינת לסייע למסחר המקומי שבמרכזי הערים במקומות שבהם העזרה המוגשת תהיה אפקטיבית ובת-קיימא, כמו למשל מרכזי ערים ברשויות מקומיות קטנות יחסית, שבהם ניתנים שירותים ומסופקים מוצרים לתושבים בסביבה הקרובה.

לאחרונה החלה הסוכנות באיתור מרכזים עירוניים מסחריים בערים קטנות עד בינוניות, שבהן נפגעו עסקים קטנים עקב התהליך המתואר לעיל, ובהכנת רשימה מפורטת של מרכזים מיועדים לסיוע.

בשנת 2012 סייעה הסוכנות לעידוד השיקום של מתחמים כאלו דרך תכנית הייעוץ שלה. במסגרת זו, לדוגמה, סייעה הסוכנות לשיקום המרכז הישן של בית שאן (מרכז רסקו) על ידי ארגון מחדש של העסקים בו והפיכתו למרכז מבקרים ומטיילים. דוגמה נוספת לפעילות במתחמים כאלה נוגעת לעיר התחתית של חיפה, שם סייעה הסוכנות להקמת קמפוס הנמל לרבות הקמת קריית מעצבים ואמנים ושינוי תמהיל העסקים באזור

כמו כן פועלת בנושא ועדה בין-משרדית בהובלת הסוכנות, שמורכבת מנציגים של משרדי הפנים, השיכון, ראש הממשלה והמשרד לפיתוח הנגב והגליל. מטרת הוועדה היא לייצר מודל פעולה מרובה כלים לחידוש מתחמי מסחר בהיבטים שונים: מראה, תכנון ובנייה, שדרוג עסקים מבחינה פיזית ומבחינת יכולות כלכליות. כל אחד מהמשרדים ייתן למודל את הערך המוסף שלו.

2.3 פעילויות שנעשו בתחום הנגשת מידע

לצורך הגברת המודעות בקרב הציבור הרחב בכלל ובקרב בעלי עסקים קטנים ובינוניים בפרט למגוון של כלי הסיוע והמידע שהסוכנות מעניקה, לרבות מידע על חוקים רלוונטיים, מחשבוניים, מדריכי מידע וייעוץ, מסלולי סיוע וליווי לעסקים, השקיעה הסוכנות במהלך 2012 באמצעי הנגשה שונים.

2.3.1 אתר האינטרנט החדש של הסוכנות

האתר, שמתעדכן באופן שוטף, מרכז תחת קורת גג אחת את כל המידע הנדרש להקמה ולניהול נכון של עסק ומהווה כלי עבודה נגיש ויעיל לעסקים. בין היתר, אפשר למצוא באתר פירוט של תכניות סיוע שונות הניתנות לעסקים קטנים ובינוניים, לרבות: ייעוץ מסובסד, הלוואות ומענקים בערבות מדינה, מחשבוני שימושיים לעסק, מדריכים מקצועיים לניהול והקמה של עסק, מידע על מוקדי השטח של הסוכנות ברחבי הארץ, ריכוז הנחיות וכללים בנושא העסקת עובדים, היבטים משפטיים שכדאי לדעת, הנהלת חשבונות, מיסוי לעסק, מידע בנושא יבוא ויצוא ועוד. האתר האינטרנטי יצא גם בגרסה סלולרית.

2.3.2 הקמת ערוץ יוטיוב (youtube) מחמת

כפעולה משלימה לאתר האינטרנט הוקם ערוץ יוטיוב ממותג המיועד לסוכנות לעסקים קטנים, והוא כולל מדריכים מצולמים במגוון נושאים לטובת בעלי עסקים ויזמים וכן קמפיינים שיווקיים.

2.3.3 עמוד פייסבוק (facebook)

במהלך 2012 השיקה הסוכנות את דף הפייסבוק שמכוון לשיח אינטראקטיבי עם בעלי עסקים. תכנים נוספים המצויים בו: כלי סיוע, מדריכים לעסק, דרכי פנייה למוקדי שטח ועוד.

2.3.4 קמפיין פרסומי

הסוכנות השיקה במהלך 2012 שני קמפיינים פרסומיים בהובלת יובל שם טוב (יובל המבולבל); הראשון בנושא מע"מ על בסיס מזומן (ראו סעיף 1.2) והשני בנוגע לאתר האינטרנט החדש של הסוכנות.

- הצלחת הקמפיין באה לידי ביטוי בתוצאות האלה:
- ◀ 77,000 כניסות ייחודיות לאתר הסוכנות
 - ◀ 4,500 מצטרפים לרשימת הדיור של הסוכנות
 - ◀ 9,600 אוהדים בעמוד הפייסבוק
 - ◀ 5,000 כניסות ייחודיות לאתר הסלולרי

2.4 הקמת מטה לסוכנות

הסוכנות הקימה בשנת 2012 את המטה שלה. בזאת השלימה הסוכנות את רוב הפונקציות במבנה הארגוני החדש שלה לאחר הקמת מחלקה למחקר, מדיניות וקשרים בין-לאומיים ומחלקה למימון בסוף שנת 2011.

3. פעילויות עיקריות מתוכננות לשנת 2013

3.1 פעילויות בתחום החקיקה

3.1.1 חקיקת חוק עסקים קטנים ובינוניים

הצעת החוק אושרה בקריאה ראשונה במליאת הכנסת, ובכנסת הנוכחית ימשך תהליך החקיקה בוועדת הכלכלה כהכנה לקריאה שנייה ושלישית.

3.1.2 בחינה של החלטות ממשלה והצעות חקיקה לאיתור נושאים המשפיעים על עסקים קטנים ובינוניים
כחלק מהצעת החוק שהוגשה לכנסת עתידה הסוכנות לנטר הצעות חוק והחלטות ממשלה שיש להן השפעה על עסקים קטנים ובינוניים ולתת את חוות דעתה בנושא לממשלה.

3.2 פעילויות בתחום המדיניות

3.2.1 ניתוח המדיניות בישראל ביחס לעקרונות המדיניות המומלצים בחוק העסקים הקטנים של האיחוד האירופי (Small Business Act-SBA) ואיתור תחומים לשיפור בישראל

הפעילות נעשית במימון חלקי של האיחוד האירופי ובסיוע של מומחים מהאיחוד האירופי, מארגון ה-OECD ומקרן האימון האירופי (ETF). הדו"ח עתיד להתפרסם באוקטובר 2014 במסגרת דו"ח מדינות הים התיכון בהוצאת האיחוד האירופי.

3.2.2 פיתוח מנגנון דמי אבטלה לעצמאים

הסוכנות מקדמת, בשיתוף המוסד לביטוח לאומי ומשרד האוצר, מנגנון ביטוחי שיאפשר מתן פיצוי ליזמים שנאלצו לסגור את עסקם. כחלק מתהליך הבדיקה וההיערכות להקמת המנגנון הסוכנות מכינה דו"ח על הקמת המנגנון במוסד לביטוח לאומי.

3.2.3 רכש ממשלתי

נוסף על פעילות שנעשתה במהלך שנת 2012, תמשיך הסוכנות לפעול להתקנת הוראות תכ"ם חדשות לעידוד הרכש הממשלתי אשר יחייבו את ועדות המכרזים הממשלתיים לבחון דרכים להנגיש את הרכש הממשלתי לעסקים קטנים (באמצעות תנאי סף מתאימים, פיצול מכרזים ועוד). במסגרת הוראות תכ"ם זו תוגדר סמכות הסוכנות לפנות לוועדות מכרזים בבקשה למתן הבהרות במרוצת ההליך המרכזי ולפי הצורך אף לפנות למנהל הרכש בבקשה להתערב בהליך.

3.3 פעילויות בתחום הייצוג המקומי והבין-לאומי

3.3.1 שיתוף פעולה עם ה-OECD

הסוכנות משתתפת בקבוצת העבודה של ה-OECD לעסקים קטנים ובינוניים. כחלק מהפעילות בקבוצת העבודה ולצורך חיזוק שיתוף הפעולה ומיסוד הקשרים עם ה-OECD הסוכנות אוספת נתונים על אשראי של עסקים קטנים ובינוניים בישראל (scoreboard) וכן מבצעת הערכה של סקטור העסקים הקטנים והבינוניים בישראל בשיתוף פעולה עם ה-OECD.

3.3.2 שיתוף פעולה עם האיחוד האירופי

הסוכנות משתתפת בפעילויות האיחוד האירופי במסגרת EURO-MED הכוללות סדנות והכשרות במגוון נושאים הנוגעים לעסקים קטנים ובינוניים ופעולות לשיפור מדיניות התמיכה של המדינה בעסקים.

3.3.3 נגישות לנתונים

במהלך 2013 תפעל הסוכנות להרחבת הנגישות לנתונים פומביים על אודות מצבם של עסקים קטנים ובינוניים מול בנק ישראל (בנוגע למימון ואשראי) ומול המוסד לביטוח לאומי (במיוחד בנוגע לעצמאים).

3.3.4 ארגון כנס וסדנה עם מומחים בין לאומיים

לצורך שיפור המדיניות בישראל כלפי מגזר העסקים הקטנים והבינוניים על פי עקרונות ה-SBA, ארגנה הסוכנות, בשיתוף עם

האיחוד האירופי, ה-OECD וה-ETF שני אירועים: כנס לחשיפת תוצאות הביניים של ההערכה שבצעו הארגונים הבין לאומיים על המדיניות בישראל, בו השתתפו כ-100 מוזמנים, וסדנה לקובעי מדיניות בישראל, לדיון על אפשרויות לשינוי המדיניות והתאמתה לעקרונות ה-SBA, בה השתתפו כ-60 מוזמנים ועשרה מומחים בין לאומיים.

3.4 ביצוע מחקרים וסקרים

3.4.1 מימון וליזוי של חמש קבוצות חוקרים המבצעים מחקרים על נושאים שונים שנוגעים לעסקים קטנים ובינוניים

סיוע לעסקים ביתיים, המדיניות המוניציפלית ביישובים ערביים כלפי עסקים, התפתחות מיזמים כמנוף לתעסוקה, מודל החממה הפתוחה והרובע התעשייתי ומעורבות ציבורית בקרנות מימון פרטיות לעסקים קטנים ובינוניים.

3.4.2 ביצוע סקרים ומחקרים: בשנת 2013 הסוכנות מבצעת כמה סקרים ומחקרים בתחומים האלה:

- ◀ סקר עסקים כללי: סקר תקופתי שבחן את מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל. נתונים נבחרים מסקר זה מפורסמים בחוברת זו.
- ◀ עומס רגולטורי: סקר בנוגע לרגולציה, לאכיפה, לפיקוח ולביורוקרטיה לצורך קבלת נתונים על העומס הרגולטורי המוטל על עסקים קטנים ובינוניים.
- ◀ מימון: סקר הבוחן את הנגישות לאשראי ולמימון בקרב עסקים קטנים.
- ◀ רכש ציבורי: סקר הבוחן את שיעור ההשתתפות של עסקים קטנים ובינוניים ברכש ציבורי ואת היקפה.
- ◀ סקר על יזמים ועל יזמות בהשוואה בין-לאומית (סקר GEM) בשיתוף אוניברסיטת בן-גוריון.

3.4.3 הוצאת חוברת על מצב העסקים הקטנים והבינוניים

הוצאת החוברת הנוכחית המדווחת על פעילות הסוכנות וממצאים על מצב העסקים הקטנים והבינוניים.

3.5 פעילויות בתחום ההתייעלות ושיפור הפעילויות

3.5.1 הערכות לתכניות השונות של הסוכנות

הסוכנות מפתחת יכולות לביצוע הערכות לתכניות שהיא מפעילה על-פי סטנדרטים בין-לאומיים תוך יישום מתודולוגיות מובילות בעולם. תכנית הערכה של תכניות לתמיכה וסיוע לעסקים קטנים ובינוניים תבצע בעזרתם של מומחים מהאיחוד האירופי ומה-OECD.

3.6 פעילויות בתחום המטה

3.6.1 הערכות לשעת חירום

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים משמשת כגוף ממשלתי המרכז את הטיפול בכלל הנושאים הנוגעים לעסקים קטנים ובינוניים. בתוך כך מוטל עליה לטפל בעסקים אלו גם בשעת חירום ואחריה. כחלק מהיערכות זאת הסוכנות מתכוונת במהלך 2013 להשתתף בתרגיל המדמה תרחיש מלחמתי בהובלת מינהל החירום. מטרת התרגיל לרענן את נוהלי עבודה, להכשיר את עובדי הסוכנות לעסקים קטנים לשעת חירום ולהכין נוהלי עבודה בעת אסון המוני.

3.7 פעילויות בתחום מוקדי השטח

3.7.1 ניהול הליך מכרזי לבחירה של מוקדי שטח 2013

כחלק מריכוז הפעילות לקידום עסקים קטנים ובינוניים הסוכנות מפרסמת מכרז להקמת מערך חדש של מוקדי שטח. במסגרת המערך החדש הסוכנות תהיה המזמין הבלעדי ממוקדי השטח, והיא תנחה את פעילותם ותקבע סטנדרטים אחידים בנוגע לתכנים, לשירותים ולמראה חיצוני. מוקדי השטח יהיו גופים האמונים על הסיוע למגזר העסקים הקטנים והבינוניים בישראל וכתובת ראשונית לכל עסק. העסקים והיזמים ייהנו מסל שירותים מורחב ומפריסה ארצית של המוקדים על-פי התפיסה "כלי הסיוע עד מקום העסק".

במסגרת זו ייבחרו שלושה-חמישה מפעילים שיפעילו כ-32 מוקדי שטח בחמישה אשכולות. המפעילים יספקו שירותי סיוע באמצעות מגוון כלים ליזמים ולעסקים קטנים ובינוניים המעסיקים עד 100 עובדים.

הסוכנות פרסמה את השלב השני במכרז, ובמסגרתו יוכלו להגיש הצעות הגופים שעמדו בתנאי הסף של השלב הראשון שפורסם ב-2012. כוונת הסוכנות להפעיל את המערך החדש עד תחילת 2014 וכן להתאים את כלי הסיוע למערך מוקדי השטח החדש.

3.7.2 שדרוג מערכת המחשוב של מוקדי השטח

במהלך דצמבר 2012 פרסמה הסוכנות מכרז לקבלת הצעות לביצוע אפיון של מערכת מחשוב חדשה לסוכנות. המערכת החדשה תהיה אינטגרטיבית ותסנכרן בין הסוכנות לבין הגופים החיצוניים לרבות מוקדי השטח. בחירת הזוכים צפויה במהלך 2013.

3.7.3 פיתוח של תכניות סיוע חדשות והפעלתן

להלן המפרט - תכנית "מאגדים אזורים" במערך השטח החדש, תכנית יזמות בקרב מוגבלים, תכנית סיוע לעסקים במעבר צה"ל לנגב, הפעלת תכנית "עסקים מרחוק" בצפון, פיתוח תכנית מעטפת לקרן הלוואות לבדווים, תכנית סיוע לעסקים - "יצוא מודרך", פיתוח מודל קיימות סביבתית לעסקים קטנים ופיתוח כלי סיוע חדשים בהתאם לרגולציה הסביבתית החדשה.

3.7.4 תכנית לחידוש של מתחמי מסחר

במהלך 2012 החלה הסוכנות בהליך של איתור מרכזים עירוניים מסחריים בערים קטנות עד בינוניות והכנת רשימה של מרכזים המיועדים לקבלת סיוע. במהלך 2013 הסוכנות מתכננת ליישם את תכנית השיקום בהתאם לאפשרויות התקציב.

7.3.5 הפעלת מערך של סקרי שביעות רצון

כחלק ממערך הבקרה והפיקוח תבצע הסוכנות במהלך 2013 סקרי שביעות רצון שוטפים (אחת לרבעון) בקרב מדגם מייצג של עסקים ויזמים שקיבלו שירותים מטעם הסוכנות. בסיום ההליך תפיק הסוכנות דו"ח של סקר שביעות רצון.

3.8 פעילויות בתחום המימון

3.8.1 הגדלה של היקף הלוואות בקרן בערבות מדינה

בשנת 2013 צפוי גידול בהיקף הלוואות בקרן עקב גידול בביקושים.

3.8.2 הקמת קרן פרייבט אקוויטי

מאפיין מהותי של מגזר העסקים הקטנים והבינוניים הוא פער בין כמות ההון שנדרשת לעסקים לצורך הרחבת פעילותם ובין כמות ההון שמשקיעים מציעים להם. על מנת לגשר על פער זה בין עסקים לבין משקיעים פוטנציאליים (Equity Gap) נדרשת מעורבות ממשלתית. על-פי הניסיון הבין-לאומי, עולה שהמודל הראוי הוא קרן פרייבט אקוויטי שתשמש כלי משלים לכלי הסיוע הקיימים בתחום המימון לעסקים קטנים ובינוניים.

במהלך 2013 תבוצע עבודת מטה כהכנה להקמת קרן סיוע לעסקים קטנים ובינוניים שתהיה מבוססת על מעורבות ממשלתית. הקרן עתידה לפנות למספר רב של עסקים במטרה ליצור השפעה מהותית על השוק.

3.8.3 גיבוש תכנית להפעלת קרן הלוואות/מענקים למגזר הברדווי בנגב

במהלך 2013 תגבש הסוכנות תכנית להפעלת קרן הלוואות/מענקים למגזר הברדווי. מגזר זה מאופיין ביזמות רבה, אך לרוב נחסם לקבלת מענקים והלוואות מגופים פיננסיים. הסוכנות נמצאת בהליך של איתור שותף פיננסי לתכנית זו שעמו תגבש מודל של שיתוף פעולה (Matching) במטרה להפעיל את הקרן במהלך הרבעון הרביעי של 2013.

3.8.4 הפעלת קרן ניו מדיה

על רקע הדרישה הגוברת בעולם לתכנים בתחום המדיה הדיגיטלית וקיומן של תשתיות מתקדמות, יזמות ויצירתיות בתחום, יצאה הסוכנות בתכנית סיוע חדשה שנועדה לקדם את תחומי המדיה הדיגיטליים האלה: מדיה חדשה, קולנוע וטלוויזיה.

3.9 פעילויות בתחום ההנגשה

3.9.1 אפליקציית סוכנות לעסקים קטנים

במהלך 2013 הסוכנות מתכוונת להשיק אפליקציות לטלפונים ניידים המבוססות על המדיה החדשה וכמוצר משלים לדף הפייסבוק, לאתר האינטרנט ולערוץ ה-יוטיוב המיועד.

חלק ב'
מצב העסקים הקטנים
והבינוניים בישראל

חלק זה כולל פרק המתאר תוצאות של סקר שביצעה הסוכנות על עסקים קטנים ובינוניים וכן פרק ובו נתונים סטטיסטיים שאספה ועיבדה הסוכנות על עסקים קטנים ובינוניים. נוסף על חוברת זו, באתר האינטרנט החדש של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים אפשר למצוא מידע רב נוסף על עסקים קטנים ובינוניים, שלא נכלל בחוברת זו: www.sba.economy.gov.il.

4. סקר על מצב עסקים קטנים ובינוניים בישראל (2013)

במטרה לעמוד על המצב העכשווי של העסקים בישראל ביצעה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים סקר תקופתי על עסקים קטנים ובינוניים. הסקר בוצע באפריל 2013 וכלל 500 עסקים שנבחרו למדגם מייצג לפי חתכים שונים של מאפיינים. הסקר בחן את השינויים שחלו במצב העסקים בשנה האחרונה מבחינת היקף המועסקים, גודל מחזור וכוונות סגירה עתידית של העסק וכן חסמים המקשים על הפעילות של העסקים הקטנים והבינוניים, ובכללם התמקדות באשראי ומימון והשתתפות במכרזים ציבוריים. בפרק זה מוצגים הממצאים העיקריים של הסקר.

4.1 שינויים במספר המועסקים בשנת 2013 בהשוואה לשנת 2011

בשנת 2013 אחוז העסקים הקטנים והבינוניים אשר דיווחו על יציבות או על גידול במספר העובדים עמד על כ-79%. נתון זה מעיד על הרעה יחסית במצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל, שכן בסקר דומה שנערך לפני שנתיים במסגרת התכנית האסטרטגית של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים³, אחוז זה היה גבוה יותר בכ-5% ועמד על 84%. בהשוואה לשנת 2011 חל אפוא גידול במספר העסקים אשר מדווחים על ירידה במספר העובדים.

4.2 שינויים במספר המועסקים בפילוח לפי מספר מועסקים בעסק

טבלה 1

שינוי בהיקף המועסקים	1-4 מועסקים	5-19 מועסקים	20-49 מועסקים	50-100 מועסקים	סה"כ
ירד	19%	26%	18%	17%	21%
נשאר דומה	73%	53%	60%	66%	64%
עלה	8%	21%	22%	17%	15%

כפי שעולה מטבלה 1, נראה כי בקבוצת העסקים שבהם מועסקים 5-19 עובדים, שיעור העסקים המדווחים על ירידה במספר העובדים הוא הגדול ביותר (26%). יתר על כן, אפשר לראות שבשתי קבוצות העסקים שבהם מועסקים עד 19 עובדים, שיעור העסקים שדיווחו על ירידה במספר המועסקים גבוה משיעור העסקים שדיווחו על עלייה במספרם. על-פי ממצאים אלו, בקבוצות העסקים הקטנים הייתה נטייה גדולה יותר להקטין את מספר המועסקים לעומת קבוצות העסקים הבינוניים, שבהם הייתה נטייה מאוזנת יותר, ואף נרשמה נטייה להגדיל את מספר המועסקים.

3. עיקרי התכנית מוצגים באתר האינטרנט של הסוכנות.

4. יש לציין כי ההתייחסות בשנת 2011 הייתה לתקופת זמן של שלוש שנים לעומת שנה אחת ב-2013.

4.3 שינויים במספר המועסקים מול שינוי בהיקף המחזור השנתי

במהלך הסקר נשאלו בעלי העסקים על שינוי במספר המועסקים שלהם ועל שינוי במחזור העסקי לעומת 12 החודשים הקודמים. שינוי כזה יכול לרמז על שינוי בפריון העבודה של העסקים (מעסיקים יותר או פחות מועסקים במחזור דומה) וכן על גמישות ההעסקה של העסקים. להלן התפלגות תשובותיהם:

טבלה 2

שינוי במחזור העסקי				שינוי בכמות המועסקים
סה"כ	עלה	זהה	ירד	
20%	---	5%	15%	ירד
67%	18%	29%	20%	זהה
13%	10%	3%	-	עלה
100%	28%	37%	35%	סה"כ

מטבלה 2 עולים הממצאים האלה:

- ב-54% מהעסקים יש מתאם בין השינוי במספר המועסקים ובין השינוי במחזור העסקי; כלומר, עלייה מתאימה לעלייה, ירידה מתאימה לירידה, וחוסר שינוי מתאים לחוסר שינוי (המספר כולל את סכום התאים, באלכסון: ירד-ירד, זהה-זהה ועלה-עלה).
- ב-46% מהעסקים לא נמצא מתאם בין שינוי במחזור העסקי לבין שינוי במספר העובדים (כל התאים שאינם באלכסון שבסעיף הקודם). ייתכן כי ממצא זה מעיד על קשיחות שוק העבודה - בניגוד לתנודתיות המאפיינת את המחזור העסקי מידת השינויים בכוח אדם קטנה בעיקר בשל העלויות הנלוות של גיוס ופיטורי עובדים.
- ב-46% שלא היו מתואמים, לא נמצא רמז לשינוי בפריון העבודה של העסקים מכיוון שאחוז העסקים שדיווחו על גידול ביחס של מועסקים לפריון (תא של מחזור עסקי זהה, כמות מועסקים ירדה + תא של מחזור עסקי עלה ומספר מועסקים לא השתנה = 23%). היה זהה לאחוז העסקים שדיווחו על ירידה ביחס של מועסקים לפריון (תא של מחזור עסקי ירד, כמות מועסקים ירדה ללא שינוי במועסקים ועלה בכמות מועסקים לא השתנה = 23%).

4.4 שינויים במחזור העסקי לפי תחום פעילות עיקרי

כלל העסקים במדגם קוטלגו לפי שלוש קטגוריות⁵:

- מסחר - חברה העוסקת במכירת מוצרים ממלאי
- שירותים - חברה העוסקת ביצירת ערך מוסף מעבודה
- תעשייה - חברה העוסקת ביצירת ערך מוסף באמצעות הון ועבודה

טבלה 3

שינוי במחזור העסקי	מסחר	שירותים	תעשייה
ירד	34%	25%	42%
זהה	39%	39%	31%
עלה	27%	35%	27%

5. מידע זה נאסף והוצלב הן עם הרשימות של B&D והן מתשאל המשיבים בתחילת הסקר.

בטבלה 3 אפשר לראות כי תחום התעשייה מושפע ביותר לרעה משינויים במחזור העסקי, עם 42% מהעסקים שדיווחו על ירידה לעומת 27% שדיווחו על עלייה. לעומת זאת, בתחום השירותים נרשם השיעור הגבוה ביותר של עסקים המדווחים על עלייה במחזור העסקי (35%) והשיעור הנמוך ביותר של עסקים המדווחים על ירידה (25%). ממצא זה מתקשר עם מגמה כללית המסתמנת במשק, בשנים האחרונות, של הצטמצמות המגזר התעשייתי ועלייה במגזר השירותים.

4.5 כוונות סגירה

העסקים נשאלו: האם הייתה לכם כוונה לסגור את העסק במהלך 12 החודשים הבאים?

טבלה 4

כוונות סגירה	עובד אחד	2-4 עובדים	5-19 עובדים	20+ עובדים
כן	15%	9%	8%	2%
לא	77%	85%	85%	93%
לא יודע	8%	6%	7%	5%

כפי שאפשר לראות בטבלה 4, כוונות הסגירה והחשש להמשיך קיום העסק גדלים ככל שהעסק קטן יותר.

4.6 קשיים של עסקים בפילוח לפי מספר מועסקים

שאלה זו נועדה למדוד את הגורמים העיקריים המקשים על הצלחת העסק מזווית הראייה הסובייקטיבית של בעלי העסקים (הטבלה מוצגת לפי דירוג הקשיים מהגבוה לנמוך בקרב כלל העסקים, ללא פילוח לקבוצות גודל). השאלה בסקר הייתה שאלה פתוחה וקודדה ל-12 קטגוריות עיקריות.⁶

החסמים מוצגים בטבלה 5 לפי ממוצע הדיווח של העסקים על עוצמת הקושי. שני הקשיים שצוינו בתדירות הגבוהה ביותר הם הקושי בהתמודדות עם התחרות והעומס הביורוקרטי.

לפי טבלה 5 קיים שוני בסוגי החסמים המרכזיים בין קבוצות גודל שונות של עסק:

◀ בקרב קבוצת העסקים שבהם מועסק עובד אחד, אין חסם בולט באופן משמעותי, אלא קיימים שישה חסמים שונים בשיעור בולטות דו-ספרתי.

◀ העסקים שבהם מועסקים 2-4 עובדים מציינים את התחרות (בעיקר מול העסקים הגדולים) כחסם העיקרי להתפתחותם. נוסף על כך, אפשר לראות כי בקבוצה זו גם השיווק מהווה חסם בולט. ייתכן שממצא זה מעיד על קשר בין יכולת תחרותית ליכולת שיווקית.

◀ עסקים שבהם מועסקים 5-49 עובדים, מציינים את התחרות (בעיקר מול העסקים הגדולים) כחסם העיקרי. חסם זה בולט במיוחד בקרב עסקים שמעסיקים בין 20 ל-49 עובדים. כמו כן העומס הביורוקרטי מהווה חסם בולט כיוון שפיתוח העסק וגידולו מלווים בתהליכים ביורוקרטיים שעסקים מתקשים להתמודד עמם.

⁶ השאלה הפתוחה אפשרה לעסקים לציין מגוון בעיות, ללא הכוונה של עורכי המחקר, ובזאת יתרונה.

◀ עסקים שבהם מועסקים 50-100 עובדים, מציינים את נושא האשראי והמימון כחסם העיקרי המקשה על פעילותם. בולט במיוחד השיעור הגבוה של העסקים בקבוצה זו המציינים נושא זה כבעיה עיקרית ביחס לשיעור חשיבותו בקבוצות אחרות (20% בקבוצה זו לעומת 11%-13% בשאר הקבוצות). חסם מרכזי נוסף שעמו עסקים בקבוצה זו מתמודדים הוא היכולת לגייס עובדים מיומנים, וגם כאן בולט השיעור הגבוה שקבוצה זו מייחסת לנושא בהשוואה לקבוצות האחרות (20% לעומת 8%-10% בשאר הקבוצות). ייתכן שמדובר בעסקים בשלים המתמודדים עם סוגיית ההתרחבות של העסק ועם היכולת לגייס הון וכוח אדם.

◀ טבלה 5: קשיים של עסקים בפילוח לפי מספר מועסקים

חסם להצלחת העסק	עובד אחד	2-4 עובדים	5-19 עובדים	20-49 עובדים	50-100 עובדים
תחרות	8%	20%	21%	29%	15%
עומס ביורוקרטי	10%	9%	18%	16%	5%
אשראי ומימון	11%	11%	13%	12%	20%
מיתון ואווירה כללית	14%	6%	7%	14%	5%
גיוס עובדים מקצועיים	10%	7%	7%	8%	20%
שיווק	14%	14%	2%	2%	0%
ביקוש	11%	6%	7%	4%	10%
הכנסות נמוכות ביחס להוצאות הקבועות	6%	8%	7%	2%	15%
אשראי לקוחות וספקים	7%	6%	7%	8%	0%
ידע, ניהול ותשתיות	3%	3%	6%	4%	5%
מצב פיזי/משפחתי	4%	3%	2%	0%	0%
מוטיבציה	0%	5%	1%	0%	5%

בראייה של מדיניות ציבורית כלפי כלל העסקים במשק נהוג להתייחס לקשיים השונים של עסקים כמפורט לעיל באופן שונה לחלוטין. לתחרות בין העסקים יש לרוב השפעה חיובית על ירידת מחירים ועל שיפור בשירותים/במוצרים לצרכן, ולכן היא נחשבת לחיובית ותורמת להתייעלות של עסקים. מנגד, עומס ביורוקרטי גורם לעתים קרובות לחוסר יעילות ולעליית מחירים, ולכן הוא נתפס באופן שלילי.

4.7 ממוצע ימי אשראי שוטף

העסקים נשאלו על ממוצע ימי האשראי בעסק תוך התייחסות הן לאשראי לקוחות והן לאשראי ספקים. סך הכול הממוצע של ימי האשראי של העסקים הקטנים לספקים שלהם היה כ-70 ימים, וסך ימי האשראי שנתנו הלקוחות לעסקים הקטנים היה כ-76 ימים בממוצע. בטבלה 6 להלן מוצגים הפילוחים של ימי האשראי.

טבלה 6: מחוצע ימי אשראי שוטף

תעשייה		שירותים		מסחר		לפי מספר מועסקים
מחוצע ימי אשראי לקוחות	מחוצע ימי אשראי ספקים	מחוצע ימי אשראי לקוחות	מחוצע ימי אשראי ספקים	מחוצע ימי אשראי לקוחות	מחוצע ימי אשראי ספקים	
75	59	90	51	62	49	עובד אחד
73	81	66	61	83	66	2-4 עובדים
75	84	57	68	96	85	5-19 עובדים
79	77	72	63	82	75	20-49 עובדים
82	78	55	65	81	69	50-100 עובדים
75	78	68	62	87	75	סכום כולל

מטבלה 6 לעיל עולים הממצאים האלה:

מצב שבו ימי האשראי של הלקוחות גדול באופן משמעותי ממחוצע ימי האשראי של הספקים מהווה בעיה כלכלית המקשה על העסקים. מצב זה מאפיין בעיקר את קבוצות העסקים הקטנים. עסק שיש בו עובד אחד, מאופיין בתנאי אשראי פחותים הן בתחום אשראי הלקוחות (במחוצע יותר ימים) והן בתחום אשראי הספקים (במחוצע פחות ימים). בשאר קבוצות העסקים אי-אפשר להסיק על קשר בין גודל העסק ובין מחוצע ימי האשראי.

ניתוח לפי תחומי פעילות מורה כי תחום השירותים נהנה מתנאי אשראי משופרים ביחס לשני התחומים האחרים. כמו כן אפשר לראות כי פער ימי האשראי בתחום המסחר הוא הגבוה ביותר.

4.8 מגמות בהיקף של יכולת הגיוס של אשראי מהבנק בפילוח לגודל עסק לפי טווח הכנסות שנתי

העסקים נשאלו על שינויים ביכולת לגייס אשראי ב-12 החודשים האחרונים.

טבלה 7

יכולת גיוס אשראי מהבנק	0.5 > מלש"ח	0.5-1 מלש"ח	1-5 מלש"ח	5-10 מלש"ח	10-20 מלש"ח	20+ מלש"ח	סה"כ
ירדה	18%	23%	23%	21%	9%	25%	20%
זהה	63%	57%	55%	66%	81%	50%	62%
עלתה	19%	19%	22%	14%	9%	25%	18%

בטבלה 7 לעיל אפשר לראות שכ-80% מהעסקים דיווחו על ייצוב/על שיפור ביכולת הגיוס של אשראי מהבנק. נתון זה גבוה בהתחשב בממצא בסעיף 4.3, ולפיו רק כ-65% מהעסקים דיווחו על ייצוב או על שיפור במחזור העסקי שלהם. ייתכן שממצא זה משקף את ההקלות במדיניות מתן האשראי של הבנקים כלפי העסקים הקטנים והבינוניים בשנים האחרונות.

4.9 השתתפות במכרזים - רכש ציבורי

העסקים נשאלו על התמודדות במכרזים ציבוריים⁷ ועל זכייתם בהם:

מרבית העסקים (74%) דיווחו שלא השתתפו במכרזים ציבוריים בשנה החולפת. שיעור השתתפות זה דומה לשיעור ההשתתפות שנמצא בסקר משנת 2011 שעמד על כרבע מכלל העסקים.

כ-86% מהעסקים שהשתתפו לפחות פעם אחת במכרז ציבורי במהלך השנה החולפת, דיווחו על לפחות זכייה אחת. שיעור זה גבוה מהשיעור המדווח בשנת 2011 שעמד על כ-70%. ייתכן ששיעור זה מעיד על גידול בשיעורי ההצלחה (דהיינו, הזכייה במכרזים), וייתכן שהוא מעיד על גידול בזכייה עקב גידול בסך ניסיונות ההשתתפות במכרזים.⁸

4.10 שיעור המחזור העסקי המסתמך על זכייה במכרזים ציבוריים:

העסקים שדיווחו על לפחות השתתפות אחת במכרז ציבורי, נשאלו מהו טווח שיעור המחזור העסקי המסתמך על זכייה במכרזים אלו. כשני שלישים מהעסקים שהשתתפו במכרזים ציבוריים בשנה החולפת, העידו כי הזכייה במכרזים אלו מהווה לכל היותר 30% מהמחזור העסקי.

טבלה 8

שיעור המחזור העסקי המסתמך על זכייה במכרזים	עד ארבעה עובדים	חמישה עובדים ומעלה
מעל 0% ועד 30%	85%	49%
31%-60%	7.5%	24%
61%-100%	7.5%	27%

בהסתכלות על פילוח העסקים לזעירים (עד ארבעה עובדים) ולא-זעירים (חמישה עובדים), נראה כי עסקים זעירים, שהשתתפו במכרזים, נוטים להסתמך פחות על זכייה במכרזים. נראה שיש צורך בהתמחות בתחום זה, והעסקים הזעירים לא מצליחים להתמחות בתחום הרכש הציבורי ולבסס את פעילותם העיקרית על מחזור שמגיע מרכש כזה.

4.11 סיכום ומסקנות

4.11.1 תמורות ושינויים

- ◀ בשנת 2013 חל גידול של כ-5% במספר העסקים שמדווחים על ירידה במספר העובדים בהשוואה לשנת 2011.
- ◀ קיימים סממנים לתהליכי קיטוב אפשריים (עסקים קטנים הופכים קטנים יותר, ועסקים גדולים הופכים גדולים יותר).
- ◀ אולם שיעור העסקים שדיווחו על ירידה במספר העובדים, גבוה משיעור העסקים שדיווחו על עלייה במספרם.
- ◀ תחום התעשייה מתאפיין בשיעור הגבוה ביותר של ירידה בהיקף המועסקים והמחזור העסקי.

7. מכרזים ממשלתיים ו/או רשויות מקומיות ו/או חברות ממשלתיות ו/או תאגידים מקומיים.

8. בסקר נשאלו המרואיינים על השתתפות פעם אחת לפחות ולכן אי אפשר להעריך את מספר ההשתתפויות הכולל.

- ◀ ב-54% מהעסקים יש מתאם בין השינוי במספר המועסקים ובין השינוי במחזור העסקי; כלומר, עלייה מתאימה לעלייה, ירידה מתאימה לירידה, וחוסר שינוי מתאים לחוסר שינוי. לעומת זאת ב-46% מהעסקים לא נמצא מתאם בין שינוי במחזור העסקי לבין שינוי במספר העובדים. ייתכן כי ממצא זה מעיד על קשיחות שוק העבודה - בניגוד לתנדודות המאפיינת את המחזור העסקי. מידת השינויים בכוח אדם קטנה בעיקר בשל העלויות הנלוות של גיוס ופיטורי עובדים.
- ◀ אי-אפשר להצביע על שינוי בפריזן העבודה, שחל בעסקים הקטנים והבינוניים בשנה האחרונה.

4.11.2 חסמים וקשיים

- ◀ הקשיים העיקריים המאפיינים את העסקים בהסתכלות כללית הם תחרות, עומס ביורוקרטי ואשראי/מימון. בשעה שעומס ביורוקרטי וקשיי אשראי יכולים להיחשב לחסמים הדורשים התערבות ציבורית, הרי בנושא התחרות יש להבחין במקרים מיוחדים של תחרות לא הוגנת שאותה יש לצמצם, ובמקביל יש להגדיל תחרות הוגנת.
- ◀ בפילוח לפי תחום פעילות, לא נמצאו הבדלים בין הקבוצות השונות (מסחר, שירותים ותעשייה) לגבי תפיסתם את הקשיים העיקריים העומדים מולם.
- ◀ עסק ובו עובד יחיד מאופיין בכמות גדולה יותר של ימי אשראי שהוא נדרש לתת ללקוחותיו מול ימי האשראי שהספקים נותנים לו. הדבר מציב אותו בעמדת נחיתות עסקית לעומת המתחרים הגדולים יותר.
- ◀ תחום השירותים נהנה מתנאי אשראי משופרים. כמו כן פער האשראי בתחום המסחר הוא הגבוה ביותר.
- ◀ כ-80% מהעסקים דיווחו על ייצוב או על שיפור ביכולת לגייס אשראי מהבנק. נתון זה גבוה בהתחשב בממצא, ולפיו רק כ-65% מהעסקים דיווחו על ייצוב או על שיפור במחזור העסקי שלהם.
- ◀ שיעור העסקים שדיווחו על השתתפות במכרזים ציבוריים עומד על כ-26% ודומה לשיעור ההשתתפות שדווח בשנת 2011 (כ-25%).
- ◀ שיעור העסקים שדיווחו על זכייה במכרזים עומד בשנת 2013 על כ-86% לעומת כ-70% בשנת 2011. ואולם משינוי זה אי-אפשר להסיק בהכרח ששיעור הזכייה במכרזים בקרב העסקים הקטנים גדל.
- ◀ עסקים זעירים שמתמודדים במכרזים ציבוריים, לא מבססים שיעור גדול של הפעילות שלהם על הרכש הציבורי. נטייה זו יכולה להצביע על קושי של עסקים זעירים להתמחות בתחום זה ולהתחרות על פלח גדול יותר של הרכש הציבורי.

5. ניתוח תמונת מצב של העסקים הקטנים והבינוניים בישראל (2008-2012)

פרק זה כולל סקירה סטטיסטית על נתונים נבחרים בנושא מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל וחלקם בכלכלה הישראלית. בפרק מוצגת התפלגות העסקים בכלכלה הישראלית לפי קבוצות גודל באמצעות בחינת אינדיקטורים שונים: מספר עסקים, מספר מועסקים, פדיון ותרומה לתוצר. לאחר מכן מודגמת הריכוזיות היחסית בענפים מוטי הון לעומת ענפים מוטי כוח אדם בהתפלגות הפדיון והערך המוסף, וכן מוצגים נתונים על פריון העבודה בקבוצות גודל של עסקים. לבסוף מוצגים נתונים על אודות אוכלוסיית העצמאים ונתונים על אודות מגמות גידול/קיטון של עסקים לפי קבוצות גודל. היכן שהנתונים זמינים, מוצגת גם השוואה לממוצע מדינות ה-OECD.

הניתוחים בפרק זה מבוססים בעיקר על נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: ה"למ"ס) (2008-2012); חלקם מופיעים בפרסומים פומביים וחלקם מבוססים על עיבודים שנעשו באופן ייעודי עבור הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים. עקב שימוש במגוון מקורות מידע חלק מהנתונים מבוססים על נתוני המוסד לביטוח לאומי ועל סקירה בין-לאומית של ה-OECD, ולא תמיד אפשר להציג את כל הטווח של קבוצות הגודל של עסקים. כמו כן הנתונים לא מתייחסים תמיד לכלל אוכלוסיית העסקים במשק.⁹

5.1 עסקים, מועסקים, פדיון ותוצר של עסקים קטנים ובינוניים

5.1.1 מספר העסקים¹⁰

כפי שאפשר לראות בטבלה שלהלן, התפלגות קבוצות הגודל בישראל דומה להתפלגות הממוצעת בקרב העסקים במדינות ה-OECD.

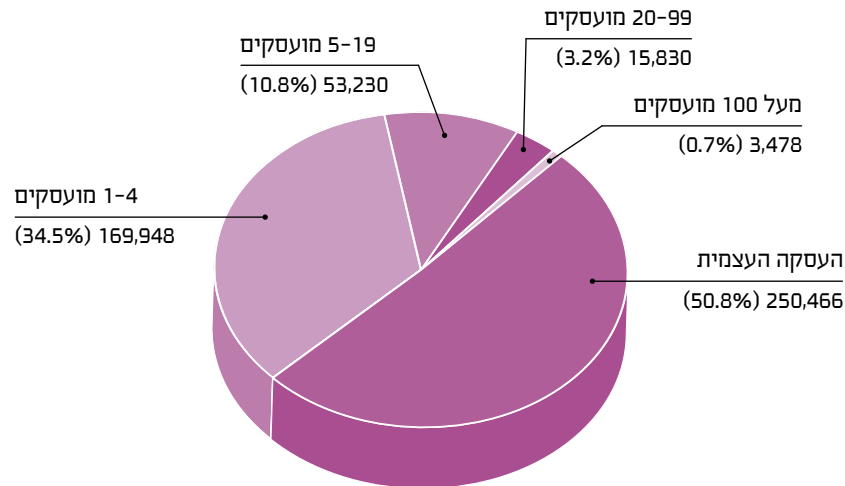
◀ טבלה 9: התפלגות מספר העסקים לפי קבוצות גודל: ישראל לעומת ממוצע ה-OECD (2008)

קבוצת גודל (מספר מועסקים)	0-9 ¹¹	10-19	20-49	50-249	250+
ישראל	92.32%	4.16%	2.51%	1.17%	0.21%
ממוצע OECD ¹²	91.75%	4.34%	2.49%	1.20%	0.23%

ההגדרה המקובלת בארץ לעסקים קטנים ובינוניים שונה במידת מה מההגדרה המקובלת באיחוד האירופי ובחלק גדול ממדינות ה-OECD¹³. ההתפלגות של 492,952 העסקים במשק, לפי ההגדרה בישראל, מוצגת באיור 4. לפי הגדרה זו, כמחצית מהעסקים בישראל אינם מעסיקים שכירים, העסקים הזעירים (1-4 מועסקים) מהווים מעט יותר משליש העסקים במשק, עסקים קטנים (5-19 מועסקים) מהווים כ-11 אחוזים, והעסקים הבינוניים (20-100 מועסקים) מעט יותר משלושה אחוזים.

9. פרט - סעיף 1.1 אינו מתייחס לשותפויות מע"מ שיש להן מחזור נמוך מ-100 מיליון ש"ח, וסעיף 1.1 אינו כולל את סך הענפים במשק (ראו הערות 14, 15). כמו כן הנתונים עבור מרבית הניתוחים אינם כוללים התייחסות לסקטור הפיננסי והממשלתי.
10. נתונים על התפלגות העסקים במשק הישראלי לקוחים מהשנתון הסטטיסטי לישראל, לוח 18.3.
11. הקבוצה כוללת גם עסקים שאינם מעסיקים שכירים אלא רק את עצמם - דהיינו, נחשבים לעסק של עובד יחיד.
12. הממוצע מתייחס ל-25 מדינות שהנתונים בנוגע אליהן זמינים. המדינות החברות ב-OECD שהושמטו הן: ארצות הברית, אוסטרליה, קנדה, צ'ילה, שווייץ, טורקיה, איסלנד, יפן, דרום קוריאה וסלובקיה.
13. הגדרות שנקבעו על ידי הסוכנות לעסקים קטנים כהגדרות רשמיות הנהוגות בארץ: עסקים זעירים (0-4 מועסקים בארץ לעומת 0-9 מועסקים באיחוד האירופי), עסקים קטנים (5-19 מועסקים בארץ לעומת 10-50 מועסקים באיחוד האירופי), עסקים בינוניים (20-100 מועסקים בארץ לעומת 50-250 מועסקים באיחוד האירופי).

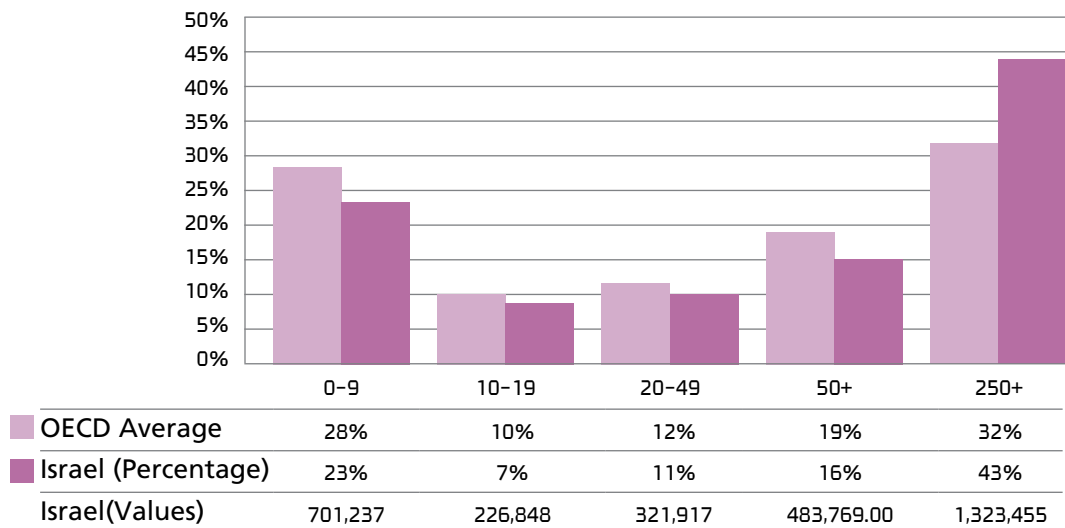
איור 4: התפלגות מספר העסקים במשק - לפי קבוצת גודל (% מסה"כ) - 2011

5.1.2 מספר המועסקים בעסקים

נכון לשנת 2010 עסקים בגודל של עד 100 מועסקים העסיקו 1,304,197 משרות (45% מהמשרות במגזר העסקי), ועסקים שגודלם מעל 100 מועסקים העסיקו 1,622,119 משרות (55%).
השוואה בין-לאומית מגלה כי ברובן המכריע של מדינות ה-OECD משרות השכיר במשק מרוכזות בקצוות: בעסקים המעסיקים 0-9 משרות שכיר ובעסקים המעסיקים למעלה מ-250 משרות שכיר. ישראל אינה חריגה בהקשר זה, אך המגמה בה מוטת מעט כלפי העסקים הגדולים. קבוצת הגודל של עסקים עד תשעה עובדים נמצאת מתחת למגמה הממוצעת ב-OECD. בעוד עסקים שבהם 250 משרות ומעלה, מעסיקים שיעור גבוה יותר של משרות שכיר לעומת הממוצע ב-OECD.

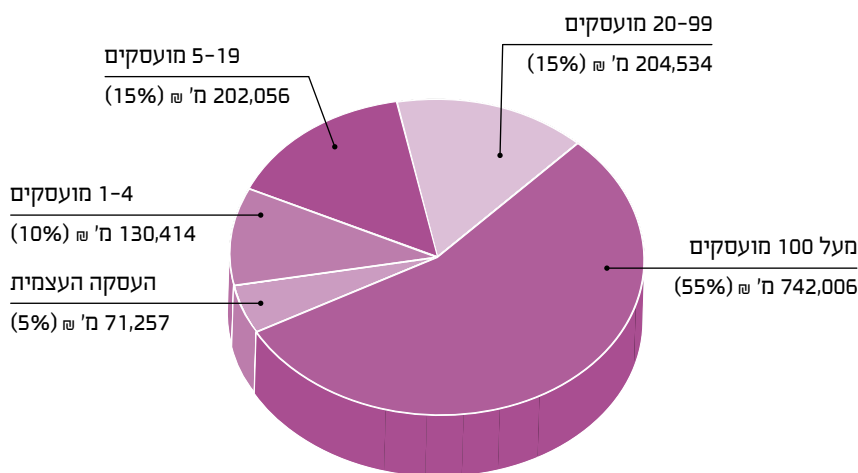
איור 5: התפלגות ההעסקה (2008)

5.1.3 התפלגות הפדיון במשק בין קבוצות גודל שונות¹⁴

נתוני התפלגות הפדיון במשק הישראלי מראים כי חלק גדול של הפדיון מרוכז בקבוצת העסקים הגדולים (מעל 100 מועסקים). כיוון שפרסומי ה-OECD אינם כוללים נתונים על התפלגות הפדיון, אי-אפשר להסיק על מיקומה היחסי של התפלגות בישראל בהשוואה בין-לאומית.

איור 6: התפלגות הפדיון במשק - לפי קבוצת גודל (% מסה"כ) - 2010

5.1.4 תרומת עסקים קטנים ובינוניים לתוצר (ערך מוסף)¹⁵

כפי שאפשר לראות באיור 7, מעט יותר ממחצית הערך המוסף (של הענפים שנבחנו - ללא ענפי החקלאות, החשמל והמים, הבנקאות, הביטוח ושירותי אירוח) נובעת מפעילותם של עסקים המעסיקים 51 עובדים ומעלה. כמו כן מעט יותר מרבע מהערך המוסף נובע מפעילות עסקים זעירים וקטנים יחסית המעסיקים עד עשרה עובדים, וחלקם של עסקים המעסיקים 11-50 עובדים עומד על 16% בלבד.

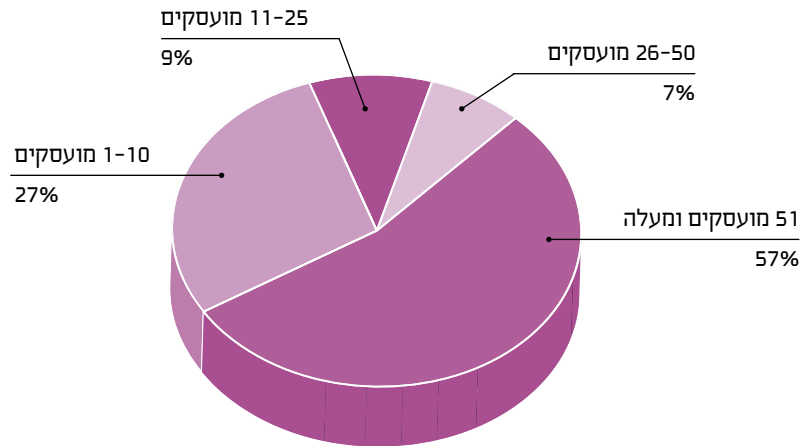
5.2 ריכוזיות בענפי הכלכלה

ענפים שונים בכלכלה נוטים להתאפיין בחסמים שונים העומדים בפני עסקים קטנים ובינוניים. בענפים מוטי הון (ענפי התעשייה, התחבורה, התקשורת והבינוי) חסמי אשראי וידע נוטים להיות משמעותיים יותר, ועקב כך ענפים אלה ריכוזיים יותר לעומת ענפים מוטי כוח אדם (בעיקר ענפי שירותים ומסחר). מבט על התפלגות הערך המוסף במגזרי הכלכלה השונים מציג מגמה זו באופן ברור.

14. הנתונים מבוססים על עיבוד שעשתה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתונים שנמסרו מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וכן על בסיס הנתונים הפומביים בפרסום עוסקים ופדיון בענפי המשק על פי מס ערך מוסף 2008-2010. הניתוח מקיף כ-95% מהפדיון במשק בשנת 2010. חמשת האחוזים הנותרים הם פדיון שותפויות מע"מ בנות מחזור נמוך מ-100 מיליון ש"ח, שאי-אפשר היה לחלקו לפי קבוצות גודל. כמו כן הניתוח בוצע בהנחה כי פדיון שותפויות מע"מ בנות מחזור של מעל 100 מיליון ש"ח מיוחס לעסקים המעסיקים 100 עובדים ומעלה.

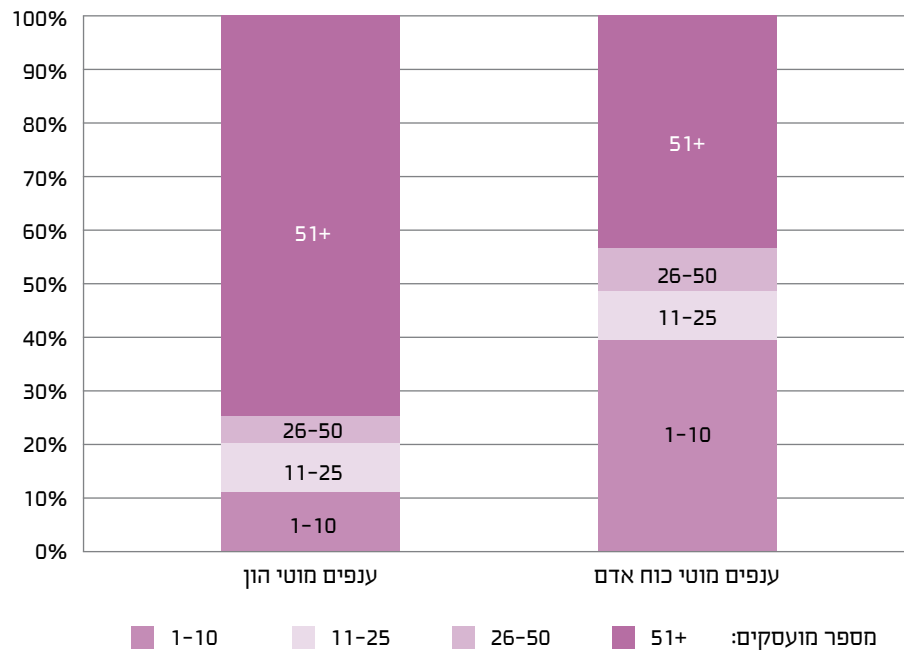
15. הנתונים מבוססים על סקר התעשייה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) ועל סקר מסחר, שירותים, תחבורה, תקשורת ובינוי. אי לכך הניתוחים בסעיף זה מוגבלים לאוכלוסיות שנדגמו בסקר וכן אינם כוללים את ענפי החקלאות, החשמל והמים, הבנקאות, הביטוח ושירותי אירוח. כמו כן במסגרת חיבור הנתונים בוצעה אינטרפולציה על נתוני סקר התעשייה על מנת להתאים שתיים מקבוצת הגודל, שלא חפפו לקבוצות הגודל בסקר המקביל. האינטרפולציה בוצעה על בסיס ההנחה המפשטת כי הערך המוסף של קבוצת הגודל 20-29 מתחלק באופן שווה בין 20 ל-24 מועסקים ובין 25 ל-29 מועסקים.

איור 7: ערך מוסף (כאחוז מהתוצר), לפי קבוצות גודל - 2009

באיור 8 אפשר לראות כי מעל 70% מתוצר העסקים בענפים מוטי הון מגיע מעסקים המעסיקים 51 עובדים ומעלה לעומת כ-45% בלבד בענפים מוטי כוח אדם. גם בענפים מוטי כוח אדם וגם בענפים מוטי הון אפשר לראות שהערך המוסף של העסקים שבהם מועסקים 11-50 עובדים נמוך יחסית. מגמה זו תנחת באופן מפורט יותר בסעיף הבא העוסק בפיריון.

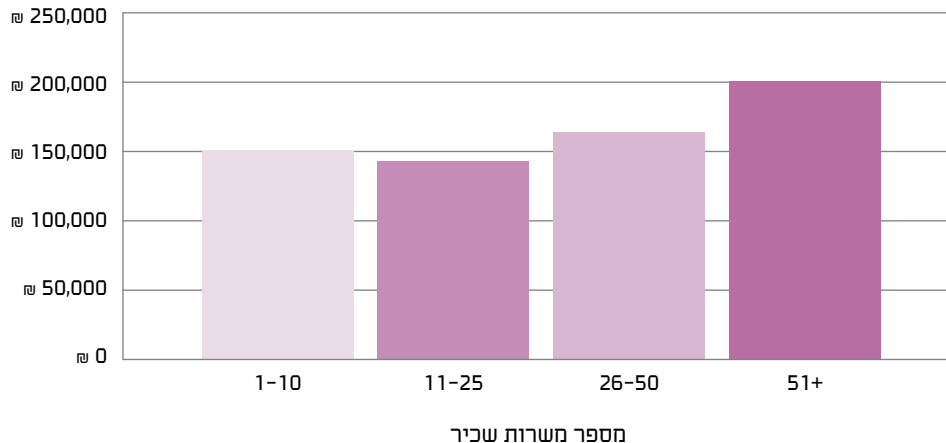
איור 8: ערך מוסף, חלוקה לפי מגזר פעילות (2009)

5.3 התפלגות פרייון העבודה לפי קבוצות גודל¹⁶

פרייון העבודה מוגדר כתרומת העסק לתוצר בחלוקה למספר העובדים בו: קרי, ערך מוסף למועסק. כפי שעולה מהתרשים להלן, בעסקים שמעסיקים מעל 50 עובדים, התרומה הממוצעת לתוצר של כל משרה היא הגדולה ביותר, והיא עומדת על כ-200 אלף ש"ח בשנה. התרומה הנמוכה ביותר למשרת שכיר היא של עסקים שבהם 11-25 משרות שכיר, והיא עומדת על כ-140 אלף ש"ח בשנה.

איור 9: ערך מוסף למועסק - לפי גודל העסק (2009)

עבודת מחקר שנעשתה בסוכנות לעסקים קטנים הראתה שפער זה בין הפרייון בעסקים הגדולים לפרייון בעסקים הקטנים בישראל הוא מהגדולים ביותר מבין מדינות ה-OECD¹⁷. בבדיקה זו עלה שהפער בפרייון בארץ גדול במיוחד בקבוצת הגודל של 11 עד 50 מועסקים, ובהשוואה בין-לאומית הפרייון בארץ נמוך בקבוצה זו במיוחד ביחס לעסקים הגדולים יותר¹⁸. בבדיקה מעמיקה יותר של הפער בין קבוצות הגודל של העסקים אפשר לזהות הבדל ברור בפרייון העבודה בין מגזר העסקים מבוססי (מוטי) כוח האדם ובין מגזר העסקים מבוססי ההון (איור 10). פרייון העבודה של עסק גדול בענפים מוטי הון עומד על כ-300 אלף ש"ח לעומת כ-120 אלף ש"ח בעסקים המעסיקים פחות מעשרה עובדים בענפים אלה. לעומת זאת, במגזר העסקים מוטי כוח האדם אי-אפשר לזהות מגמה כזו, ואף קיימת ירידה מתונה בפרייון העבודה ביחס הפוך לגודל העסק. גם בענפים מוטי כוח האדם אפשר לראות שהקבוצה שבה הפרייון הוא הנמוך ביותר היא הקבוצה של העסקים בגודל 11-25 מועסקים. נראה שהעסקים בגודל זה בארץ מאופיינים בפרייון נמוך במיוחד, הן ביחס לישראל והן ביחס לעולם.

16. בדומה לנתוני הערך המוסף, הנתונים בסעיף זה מבוססים על סקר התעשייה של הלמ"ס ועל סקר מסחר, שירותים, תחבורה, תקשורת ובינוי.

אי לכך גם בסעיף זה אי-אפשר לנתח את כלל ענפי המשק, אלא רק את הענפים שנדגמו בסקר. ראו הערת שוליים מספר 15.

17. הדו"ח: "מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל בהשוואה בין-לאומית על בסיס מאפיינים מבניים ודמוגרפיים", נ. בן אהרון, הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, <http://sba.economy.gov.il/About/Researches/Pages/default.aspx>

18. אמנם באיור 9 אפשר לראות שהפרייון בקבוצת העסקים בגודל 26-50 מועסקים גדול יותר מהפרייון של העסקים בגודל 1-10 מועסקים, אולם מהשוואה בין-לאומית עולה שגם במדינות אחרות הפרייון בעסקים בגודל 1-10 נמוך יחסית לעסקים הגדולים, אך הפרייון של העסקים בגודל 26-50 מועסקים גדול במדינות האחרות ודומה יותר לפרייון של העסקים הגדולים בישראל, שבה הפרייון של העסקים בגודל הזה שונה באופן מהותי מהפרייון של העסקים הגדולים.

איור 10: ערך מוסף למועסק - חלוקה מגזרית (2009)

5.4 מאפייני מגזר העצמאים¹⁹

לגופים שונים יש הגדרות שונות למעמד "עצמאי". בלמ"ס מוגדר עצמאי כל מי שאינו מעסיק שכירים, בין שהוא רשום כחברה ובין שאינו רשום כך. לעומת זאת, במוסד לביטוח לאומי מוגדר עצמאי כל מי שמקבל הכנסה שאינה מעבודתו כשכיר²⁰. מאגרי ביטוח לאומי מאפשרים לקבל נתונים על אודות מגזר זה בחלוקה גאוגרפית. מניתוח הנתונים לעומת האשכול החברתי-כלכלי של היישוב שבו העצמאי פועל אפשר להסיק כמה מסקנות:²¹

באיור 11 אפשר להבחין במגמה כללית של עלייה בשיעור העצמאים עם עלייה במעמדו החברתי-כלכלי של היישוב, אך היא איננה עקבית. קיים שיעור גבוה יחסית של עצמאים באשכול השני (שבו נמצאות רשויות, כגון רהט, עמנואל, מג'אר) וכן באשכולות השמיני והתשיעי (להבים, זיכרון יעקב, תל-אביב). האשכולות הרביעי עד השישי (בת-ים, עכו, נצרת, ירושלים) כולל שיעור נמוך יחסית של עצמאים.

19. הנתונים לקוחים מפרסום מספר 240 של המוסד לביטוח לאומי: "ממוצעי שכר והכנסה לפי יישוב ולפי משתנים כלכליים שונים, 2010".

20. ההגדרה המדויקת של המוסד לביטוח לאומי לעצמאי היא כדלקמן:
 מי שאינו שכיר וחל עליו אחד מאלה:

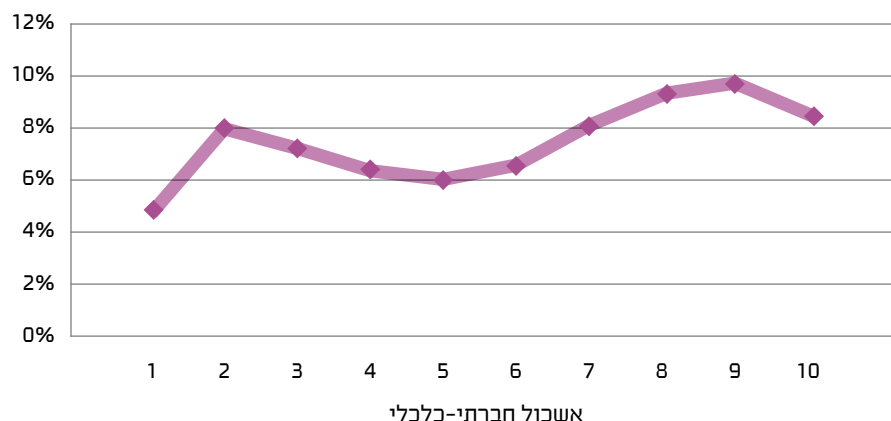
- עוסק במשלח ידו 20 שעות בשבוע בממוצע לפחות.

- הכנסתו החודשית הממוצעת ממשלח ידו עולה על 50% אחוז מהשכר הממוצע.

- עוסק במשלח ידו 12 שעות בשבוע, והכנסתו עולה על 15% אחוז מהשכר הממוצע.

21. לפי אפיון הלמ"ס את הרמה החברתית-כלכלית של האוכלוסייה עבור שנת 2008 (פורסם בתאריך 3.4.2013).

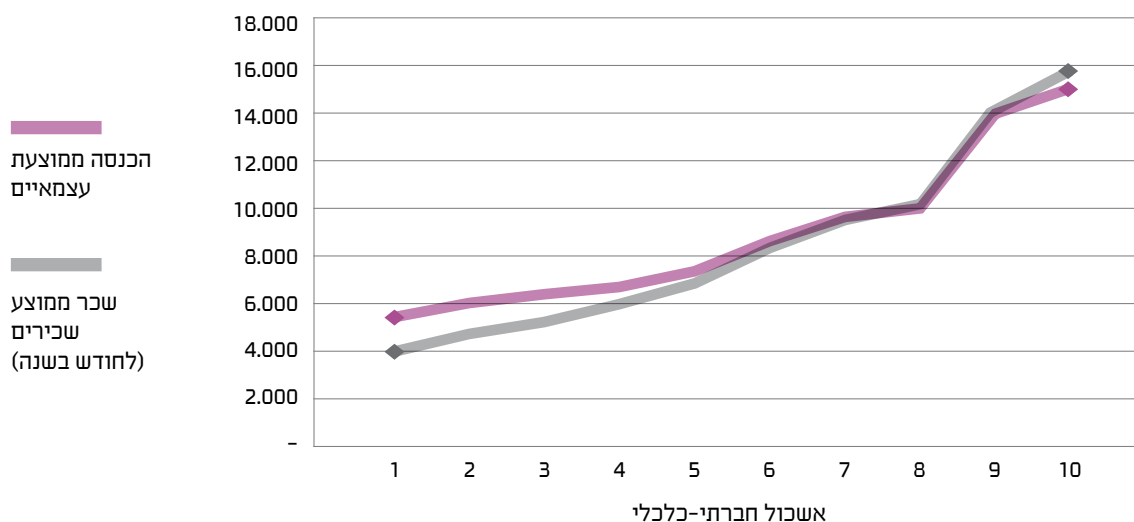
איור 11: שיעור עצמאים לפי אשכול חברתי-כלכלי של היישוב (2010)

הסבר אפשרי למגמה זו נוגע להבדל בין שני סוגי עצמאים - מכורח ומבחירה (Necessity vs. Opportunity). באופן כללי פרטים נוטים לפתוח עסק משתי סיבות: כאשר יש בידיהם משאבים וידע שמצדיקים את הוויתור על הביטחון התעסוקתי במשרת שכיר, או כאשר מחסור במשרות שכיר יוצר מצב לפיו פתיחת עסק היא האפשרות היחידה עבורם. בתוך הקשר זה אפשר להסיק כי הסיבה השנייה מאפיינת את האשכולות הנמוכים יחסית, והסיבה הראשונה מאפיינת את האשכולות הגבוהים יותר. עם זאת, יש לזכור כי הנתונים לעיל מתייחסים אך ורק לעצמאים ולא למי שפתח חברה בע"מ, וזה עשוי להסביר את הירידה באשכול העשירי.

בתוך כך מעניין גם לבחון את הבדלי השכר בין שכירים ובין עצמאים לפי מעמד חברתי-כלכלי של יישובם. כפי שעולה מהתרשים להלן (איור 12), אפשר לזהות עלייה בשכר עם המעמד החברתי-כלכלי, אך בעוד השכר הממוצע לשנה (כלומר, השכר השנתי מחולק ב-12) של עצמאים גבוה יותר ביישובים מאשכול חברתי-כלכלי נמוך יותר, הרי הפער מתהפך באשכול השמיני, ומעליו שכרם של עצמאים נמוך יותר. אפשר ליחס זאת לכדאיות שבפתיחת חברה בע"מ עבור רמות הכנסה גבוהות.

איור 12: הכנסה (חודשית ממוצעת) של שכירים ועצמאיים לפי אשכול חברתי-כלכלי (2010)

5.5 דינמיות של עסקים - מעבר בין קבוצות גודל²²

ניתוח של נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מעלה את הנתונים לגבי שנת 2011 המפורטים להלן בטבלה 10.

טבלה 10: דינמיות של עסקים לפי קבוצות גודל (2011)

עסקים ללא שינוי גודל בשנת 2011 ²³		עסקים שהתרחבו בשנת 2011 ²³		עסקים שהצטמצמו בשנת 2011 ²³		קבוצת גודל בשנת 2010 (שכירים)
אחוזים	מספרים מוחלטים	אחוזים	מספרים מוחלטים	אחוזים	מספרים מוחלטים	
82%	128,345	14%	6,554	4%	22,188	זעירים 1-4
70%	36,507	9%	4,720	21%	11,187	קטנים 5-19
61%	8,562	17%	2,393	21%	2,983	בינוניים 20-99
81%	2,089	11%	157	8%	238	גדולים 100-199

מתוך נתונים אלו אפשר לבחון את הקשר בין קבוצות הגודל של העסקים במשך ובין מידת הדינמיות שלהן בשנים 2010-2011 (מספר העסקים שהצטמצמו או התרחבו בכל אחת מהקבוצות).

כפי שאפשר לראות בטבלה ובגרף לעיל (איור 13 וטבלה 10), יש מגמת גידול ודעיכה בקשר שבין קבוצת הגודל של העסק ובין מידת הדינמיות שלה (שיעור העסקים שהתרחבו או הצטמצמו במהלך השנה). ככלל, העסקים הזעירים והגדולים שומרים על יציבות יחסית (כ-80% עד 85% שמרו על קבוצת הגודל שלהם במהלך השנה), והעסקים הקטנים והבינוניים מגלים רמה גבוהה יותר של דינמיות. דינמיות זו מתבטאת בשיעור גבוה יותר של מעבר לקבוצת גודל קטנה יותר, ובשיעור גבוה יותר של עסקים שהתרחבו - במיוחד עסקים בינוניים (כ-17% מהם התרחבו בשנת 2011 - שיעור כמעט כפול משיעור העסקים הקטנים שהתרחבו). אפשר גם לראות, בשנים שנבדקו, שבקבוצות הגודל של עסקים עד 40 מועסקים יש מגמה גדולה יותר של הצטמצמות ממגמה של גידול. לעומת זאת, מגמת הגידול וההצטמצמות משתוות בעסקים הבינוניים והגדולים יותר, מגודל של 40 מועסקים ועד 200 מועסקים.

הדעיכה בדינמיות של קבוצת העסקים הגדולים (100-199 מועסקים) עשויה לנבוע מההגדרה הרחבה לקבוצת הגודל, אך גם משום שעסקים אלה הגיעו לרמת התפתחות יציבה יחסית. שיעור גבוה של עסקים אלה התגברו על החסמים שמאפיינים את קבוצות הגודל הקטנות יותר, ובמקביל לכך רובם של העסקים הגדולים מיצו את היתרונות האפשריים של הגודל, ולכן נצפית ירידה בשיעור העסקים שהתרחבו לצד ירידה בשיעור העסקים שהצטמצמו.

22. הניתוח מבוסס על נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, כפי שהועברו לסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים.

נתונים אלה ראוי שייבחנו לצד ההערות האלה:

א. ההגדרה של קבוצות הגודל (זעירים, קטנים וכן הלאה) היא של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים ואינה משויכת ללמ"ס.

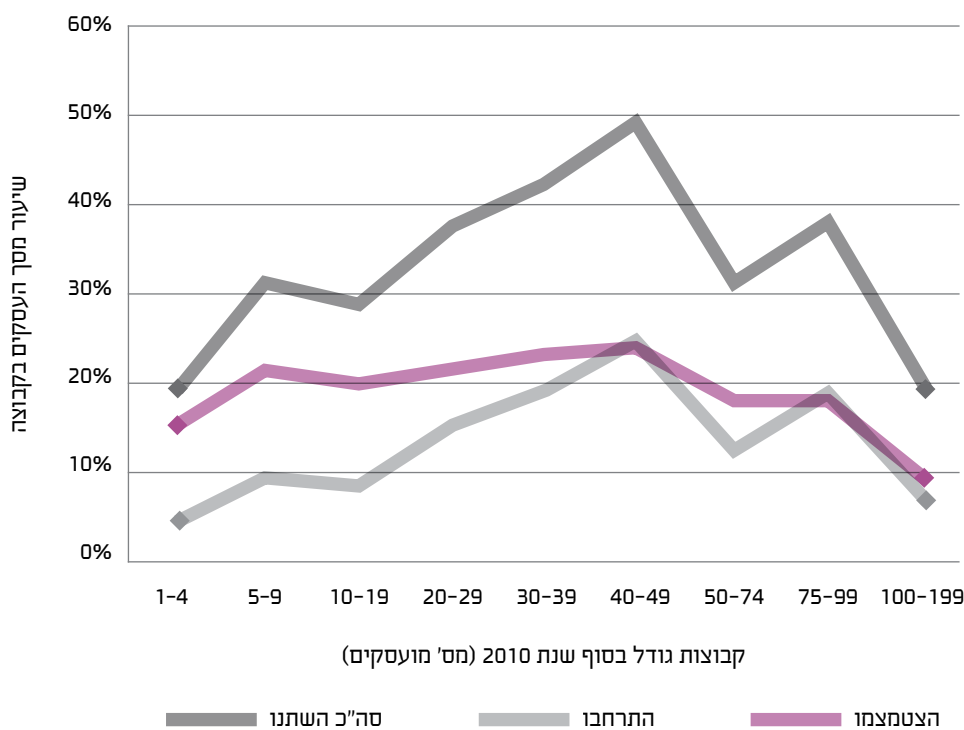
ב. הנתונים מתייחסים לעסקים שמעסיקים עובדים במגזר העסקי (ללא סקטור פיננסי או ממלתי).

ג. הנתונים מתייחסים להתפתחות של מעסיקי שכירים בלבד עד 200 משרות שכיר.

ד. הכוונה בצמצום/התרחבות של עסק היא מעבר לקבוצת העסקה קטנה/גדולה יותר בהתאם לקבוצות ההעסקה שהגדירה הלמ"ס (1-4, 5-9, 10-19, 20-29, 30-39, 40-49, 50-74, 75-99, 100-199, 200-499, 500-999, 1000+). עסק שמספר המועסקים בו קטן או גדל, אך נשאר באותה קבוצת העסקה - נחשב כאילו לא השתנה. נקודה זו מסבירה לפחות חלק מהיציבות המאפיינת את העסקים הגדולים, שמוגדרים לפי קבוצות גודל רחבות יותר.

23. לעומת שנת 2010.

איור 13: מעבר בין קבוצות גודל (מ-2010 ל-2011)

5.6 עוסקים פטורים בענפי המשק²⁴

עסק שמחזור עסקותיו השנתי אינו עולה על 77,993 ש"ח (בשנת 2013), אינו חייב בתשלום מע"מ על מכירותיו (ומנגד אינו רשאי להוציא חשבוניות מס לניכוי מס תשומות). עסקים אלה מהווים כ-12% מסך העסקים במשק, אך הפדיון המתקבל בעסקים אלה מסך הפדיון במשק הוא כ-0.13%. קבוצת עסקים זו לא יוצגה ולא נותחה בסעיפים הקודמים של הסקירה הסטטיסטית, ולהלן ייסקרו חלק מהמאפיינים שלה.

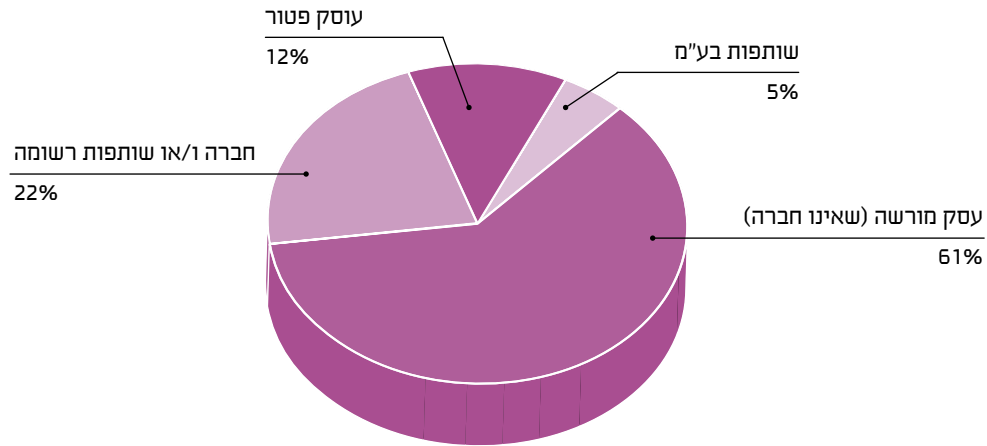
בחלוקה לפי מגזרי פעילות אפשר לראות כי עוסקים פטורים מהווים שיעור משמעותי יחסית בענפים מוטי כוח אדם לעומת ענפים מוטי הון או חקלאות.

מבט ענפי מגלה כי הענפים מוטי כוח אדם אינם אחידים מבחינת שיעור העוסקים הפטורים, והם מחולקים באופן כללי לשלוש קבוצות: ענפים המספקים שירותי חינוך, בריאות רווחה, סעד ושירותים קהילתיים חברתיים ואישיים, ובהם שיעור העסקים הפטורים נע בין 25% ל-40% מהעסקים; ענפים של שירותי אירוח ואוכל, מסחר ותיקונים, נדל"ן ושירותים עסקיים, ובהם שיעור העסקים הפטורים מהווה כ-5% מסך העסקים; וענפי הבנקאות והפיננסים שבהם שיעור העסקים הפטורים מהווה כ-0.5% בלבד.

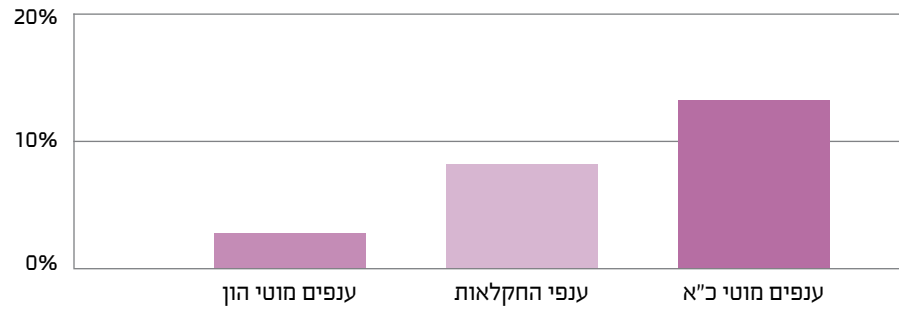
מבט על הענפים מוטי ההון מגלה כי ההבדלים ביניהם מתונים יותר.

24. הניתוח מבוסס על לוח 15 בפרסום הלמ"ס "עוסקים ופדיון בענפי המשק על-פי מס ערך מוסף" ומתייחס לשנת 2010.

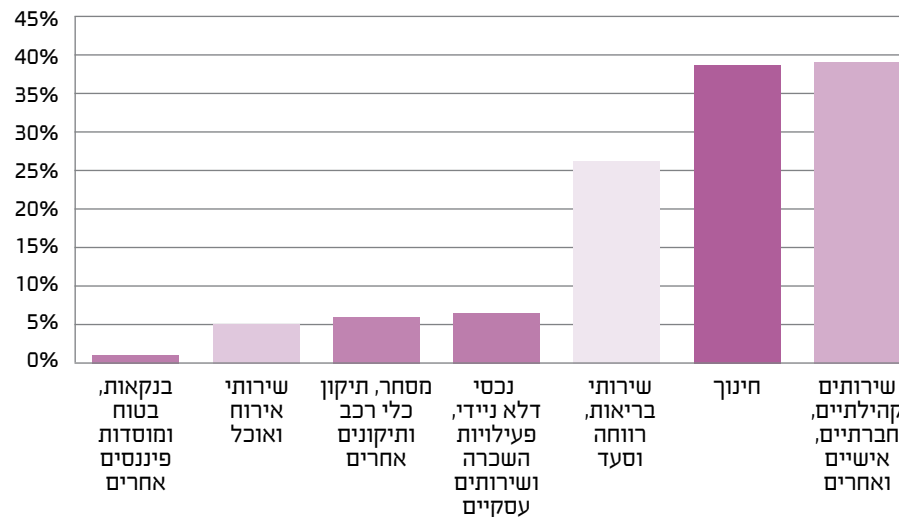
איור 14: התפלגות מספר העסקים לפי סוג תיק במע"מ (2012)

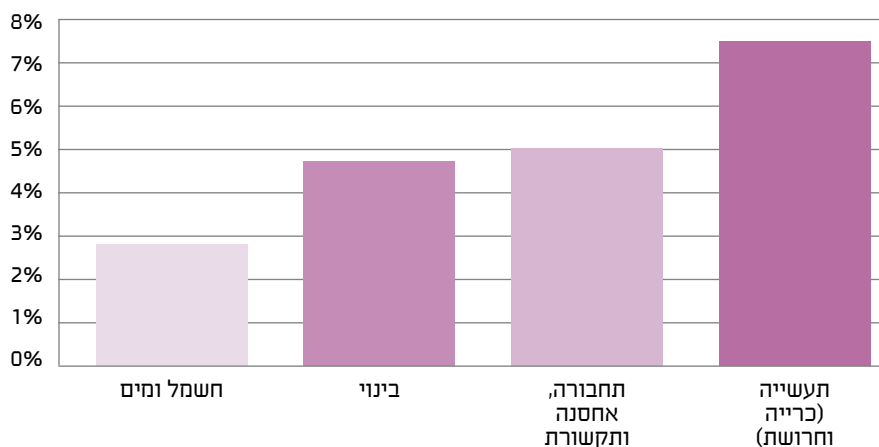
איור 15: שיעור העוסקים הפטורים מסך העסקים במשק

איור 16: עסקים פטורים - ענפים מוטי כוח אדם

איור 17: עסקים פטורים - ענפים מוטי הון

דווקא בענפי התעשייה שמאופיינים, כאמור, ברמה גבוהה של ריכוזיות, קיים שיעור משמעותי יחסית של עוסקים פטורים, ככל הנראה עקב שיעור גבוה של בעלי מלאכה זעירים.

5.7 אשראי

נגישות לאשראי היא אחד החסמים העיקריים שעומדים בפני עסקים קטנים ובינוניים. ככלל, האשראי לעסקים קטנים ניתן בריבית גבוהה יותר מלעסקים גדולים ולטווח זמן קצר - תוך דרישה לשיעור בטוחות גבוה. בשל מגבלות אלה מרבית האשראי המגויס משמש עסקים קטנים ובינוניים לצורכי הון חוזר, ונראה שיש לעסקים אלו קושי לגייס אשראי להשקעות ארוכות טווח.

הבנקים לא מספקים נתונים על אשראי לפי פדיון או מספר מועסקים בעסק, אך כל הקבוצות הבנקאיות מחלקות את לקוחותיהן העסקיים לשלושה מגזרים: מגזר העסקים הקטנים, מגזר הבנקאות העסקית ומגזר הבנקאות המסחרית. החלוקה אינה אחידה בין הקבוצות הבנקאיות, אך חופפת במידה מספקת.²⁵

כפי שאפשר לראות בתרשים (איור 18), למרות מרכזיותם של העסקים הקטנים בכלכלה, האשראי שניתן להם בשנת 2012 עמד על כ-15% בלבד מסך האשראי העסקי של הבנקים. התפלגות הפקדונות אחידה מעט יותר - כ-23% מסך הפקדונות שייכים לעסקים המוגדרים קטנים בקבוצה הבנקאית. מנתון זה עולה כי עסקים קטנים מגייסים פחות אשראי ביחס לפקדונותיהם, דבר שיכול להצביע על יכולת גיוס מוגבלת של העסקים הללו, ולכן על יכולת מינוף קטנה. התרשים הבא (איור 19) מציג את יחס הפקדונות לאשראי. עולה ממנו שהבנקים דורשים מהעסקים הקטנים שיעור פקדונות הגבוה באופן משמעותי משיעור הפקדונות שהם דורשים מהעסקים הגדולים.

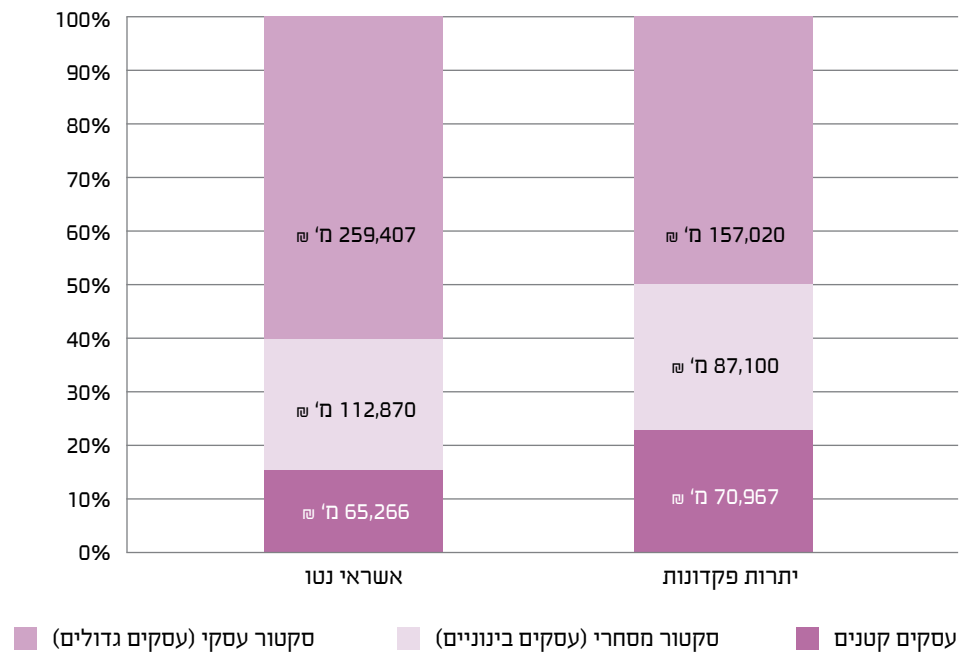
בהתבוננות על ההכנסות של הבנק מעסקים, המוצגות בתרשים להלן (איור 20), התשוואה של הבנק על האשראי שניתן לעסקים הקטנים גבוהה יחסית, וכך גם ההכנסות של הבנק מהמרווח על הפקדונות של עסקים אלה.²⁶ למרות זאת, סיכון האשראי של העסקים (הנמדד באמצעות שיעור הפסדי האשראי מסך האשראי הניתן לעסקים) לא שיקף רמת סיכון מיוחדת לעסקים קטנים ובינוניים.²⁷

25. הנתונים מבוססים על ניתוחי הדו"חות הכספיים לשנת 2012 של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות: בנק הפועלים, בנק לאומי, בנק מזרחי-טפחות, בנק דיסקונט והבנק הבינלאומי. אף כי פילוח הסקטורים בכל בנק מתבצע בהתאם להגדרות שונות, שנועות בטווחים שונים של אובליגו העסק והכנסותיו, עדיין יש מידה רבה של חפיפה בין ההגדרות, וחפיפה זו מאפשרת לספק נתונים מצרפיים על האשראי בקבוצות השונות.

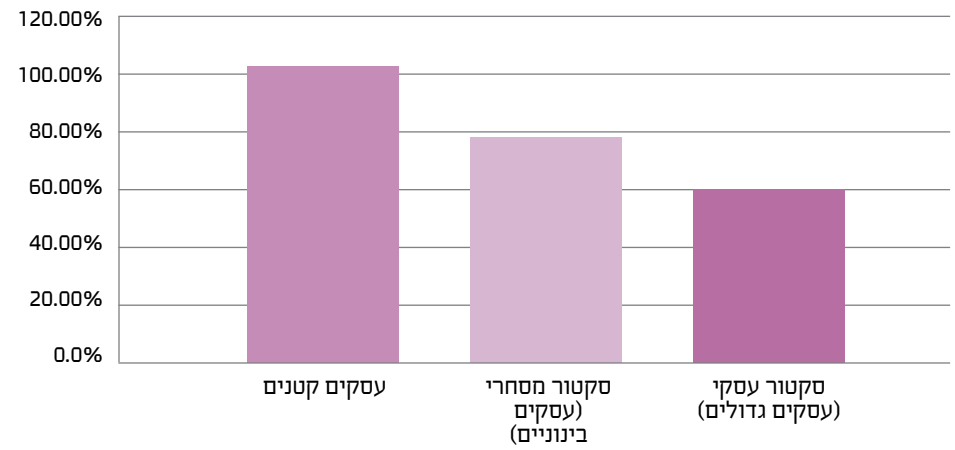
26. מרווח על הפקדונות - הכנסות הבנק מקבלת פקדונות.

27. יש לסייג ולומר כי בשנת 2012 גדלו הפסדי האשראי לסקטור העסקי באופן משמעותי יחסית לאור ההאטה הכלכלית במשק. עם זאת, אפשר לזהות פער ניכר בין התשוואה לאשראי מעסקים קטנים ובין סיכון האשראי מהם.

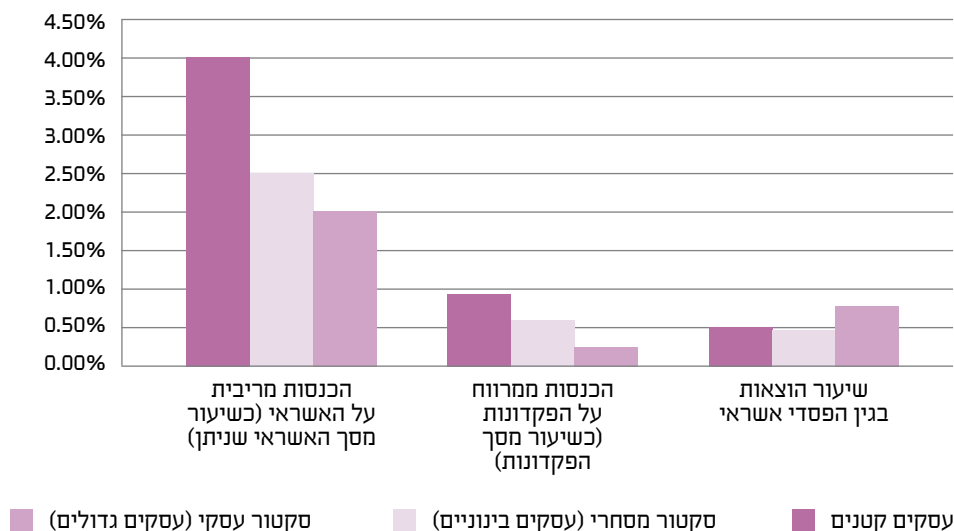
איור 18: אשראי עסקי בחלוקה לפי מגזר פעילות (2009) ◀

איור 19: שיעור הפקדונות מסך האשראי שניתן ◀

איור 20: הכנסות והוצאות בגין אשראי ופקדונות

5.8 סיכום ומסקנות

◀ **מספר העסקים:** התפלגות מספר העסקים במדינת ישראל אינה שונה מהותית מההתפלגות הממוצעת במדינות המפותחות (ה-OECD).

◀ **מספר מועסקים:** בעסקים הקטנים והבינוניים בישראל עובדים, בממוצע, פחות מועסקים מבעסקים הגדולים לעומת הממוצע במדינות ה-OECD. הדבר בא לידי ביטוי במיוחד בעסקים שמספר המועסקים בהם קטן מ-250 (57% מהמועסקים בישראל לעומת ממוצע 68% במדינות ה-OECD). שיעור המועסקים הנמוך יותר בעסקים הקטנים בא לידי ביטוי בכל קבוצות הגודל של העסקים הקטנים והבינוניים.

◀ **פדיון:** נכון לשנת 2010 כ-45% מהפדיון במשק התקבל בעסקים עד 100 מועסקים.

◀ **תרומה לתוצר:** עסקים שגודלם עד 50 מועסקים תורמים כ-43% מהתוצר של המגזר העסקי (בענפים שנבחנו). בתוך כך חלקם של עסקים בינוניים (שבהם 11-50 מועסקים) מצומצם יחסית - כ-16% בלבד (לעומת 27% של עסקים שבהם 1-10 מועסקים). זהו שיעור נמוך יחסית לעולם, ואפשר, אולי, להסבירו בפריון הנמוך של העסקים בגודל זה בישראל.

◀ **ריכוזיות בענפי הכלכלה:** שיעור הערך המוסף (תוצר) של העסקים הקטנים בענפים מוטי ההון נמוך מאוד (25% בלבד מהערך המוסף של העסקים בענפים מוטי ההון מגיע מעסקים שגודלם פחות מ-50 מועסקים, לעומת ענפים מוטי כוח אדם, שבהם 65% מהתוצר מגיע מעסקים קטנים שבהם פחות מ-50 מועסקים). עיקר הפער נובע מהשיעור הגדול של התוצר בענפים מוטי כוח האדם המיוצר בעסקים הזעירים, שבהם 1-10 מועסקים, המהווה כ-40% בענפים אלה לעומת 12% בענפים מוטי הון.

- ◀ **פריון העבודה:** קיימת מגמה של גידול בפריון ביחס ישיר לגודל העסק, והפריון של העסקים הקטנים נמוך יותר מהפריון של העסקים הגדולים. עבודות אחרות שנעשו בסוכנות הראו שפער זה גדול בארץ ביחס למדינות ה-OECD, שבהן הפער בפריון מתון יותר. חלוקה למגזרי פעילות מעלה כי מגמה זו מאפיינת בעיקר את הענפים מוטי ההון. בענפים מוטי כוח אדם אפשר לראות מגמה מעורבת בפריון. מהשוואה בין-לאומית שנעשתה בסוכנות עולה שעדיין קיים פער בין ישראל למדינות ה-OECD בהשוואה של פערים בפריון בין עסקים בגודל שונה. הקבוצה שבה הפריון בישראל נמוך במיוחד ביחס לעולם, היא קבוצת העסקים בגודל 11-50 מועסקים.
- ◀ **מגזר העצמאים:** קיימת מגמה כללית של עלייה בשיעור העצמאים ובשכרם עם עלייה במעמד החברתי-כלכלי של היישוב. עם זאת, עצמאים נוטים להשתכר יותר משכירים באשכולות הנמוכים (עד אשכול 8), ואילו באשכולות הגבוהים מגמה זו מתהפכת.
- ◀ **מעבר עסקים בין קבוצות גודל:** עסקים בינוניים (20-99 מועסקים) נוטים להיות יציבים פחות לעומת עסקים קטנים ועסקים גדולים. אחוז העסקים שהצטמצמו בשנה האחרונה היה גדול יותר מאחוז העסקים שגדלו, בעיקר בקבוצת העסקים הקטנים, עד גודל של ארבעים מועסקים. בקבוצת העסקים שגודלן מעל 40 מועסקים היה שוויון יחסי בין העסקים שגדלו ובין העסקים שהצטמצמו.
- ◀ **עוסקים פטורים:** עוסקים פטורים מהוים כ-12% מהעסקים במשק, והם מרוכזים בעיקר בענפים מוטי כוח אדם, בפרט בענפי החינוך, השירותים הקהילתיים ושירותי הבריאות והסעד.
- ◀ **שיעור הבטוחות הנדרש באשראי לעסקים:** כ-60% מהאשראי לתאגידיים במשק מוגדר כאשראי למגזר העסקי (עסקים גדולים), בעוד נתח עסקים אלה בפקדונות מעט נמוך יותר ועומד על כ-50%. היחס בין הפקדונות לאשראי שניתן (המהווה אינדיקציה לשיעור הבטוחות הנדרש) קטן לפי גודל העסק.
- ◀ **התשוואה מול הסיכון לבנקים מהאשראי לעסקים:** התשוואה המתקבלת לבנק על האשראי לעסקים קטנים גבוהה משמעותית יותר מזו המתקבלת על אשראי לעסקים בינוניים או גדולים. מנגד, סיכון האשראי של העסקים הקטנים לעומת עסקים בינוניים וגדולים לא משקף הבדלים דומים ברמת הסיכון שלהם.

הסוכנות לעסקים
קטנים ובינוניים
משרד הכלכלה

www.sba.economy.gov.il